

DE ROL VAN PSYCHOLOGEN IN OPSPORINGSONDERZOEK

M.A. Zeeman

vrije Universiteit

amsterdam

• Politieacademie
Police Academy of the Netherlands

Doctoraalscriptie
Afdeling Klinische Psychologie
Faculteit der Psychologie en Pedagogiek
Vrije Universiteit Amsterdam

Studentnummer: 1271679
Begeleider: Mw. dr. F.J. van Zuuren
Beoordelaar: Prof. dr. A.J.F.M. Kerkhof
Amsterdam, 10 januari 2007

Copyright © M.A. Zeeman, Amsterdam.

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enig andere manier, zonder bronvermelding.

Deze vermelding dient de volgende informatie te bevatten: Zeeman, M.A. (2007). *De rol van psychologen in opsporingsonderzoek*. Amsterdam: Vrije Universiteit, afdeling Klinische Psychologie.

Voorwoord

Voor u ligt het verslag van mijn onderzoek naar de rol van psychologen in opsporingsonderzoek. Bij de totstandkoming van deze scriptie, waarmee ik mijn studie Psychologie aan de Vrije Universiteit van Amsterdam afsluit, hebben veel mensen direct en indirect een bijdrage geleverd. Bij deze wil ik hen bedanken.

Ten eerste bedank ik de medewerkers van de Landelijke Deskundigheidsmakelaar van de Politieacademie. Zij hebben het uitvoeren van dit onderzoek mogelijk gemaakt door mij een stageplek aan te bieden en mij met raad en daad bij te staan. Ik wil met name Anne-Marie bedanken voor de begeleiding tijdens de uitvoering van mijn onderzoek. Daarnaast wil ik dr. Florence van Zuuren bedanken voor haar begeleiding bij het schrijven van mijn scriptie en het vertrouwen dat ze in mij heeft gesteld. Prof. dr. Ad Kerkhof ben ik erkentelijk voor het lezen van mijn laatste versie. Mijn vriend Mels wil ik graag bedanken voor al zijn geduld en het feit dat ik altijd op hem terug kan vallen.

Ten slotte gaat mijn dank uit naar alle psychologen en rechercheurs die bereid waren hun ervaringen met mij te delen. Ik hoop van harte dat zij zich, ondanks de onvermijdelijke verschillen van mening, in het geschrevene kunnen herkennen.

Mara Zeeman

Amsterdam, 10 januari 2007

Afkortingen

DNRI	Dienst Nationale Recherche Informatie (van het KLPD)
et al.	et alii (en andere)
KLPD	Korps Landelijke Politiediensten
LDM	Landelijke Deskundigheidsmakelaar
o.a.	onder andere
p.	pagina
pp.	pagina's
pv	proces-verbaal
resp.	respondent
SD	standaarddeviatie
SVS	Standaardverhoorstrategie
TGO	Team Grootschalige Opsporing

Inhoud

Voorwoord	iii
Afkortingen	v
1 Inleiding	1
2 Methode	7
2.1 Selectie van proefpersonen	7
2.1.1 Rechercheurs	7
2.1.2 Psychologen	8
2.2 Beschrijving onderzoeksgroep	9
2.3 Dataverzamelingmethoden	10
2.3.1 Literatuuronderzoek	10
2.3.2 Interviews	10
2.4 Dataregistratie, -verwerking en -analyse	12
3 Begrippenkader	13
3.1 Methoden voor verdachtenverhoor	13
3.1.1 Standaardverhoorstrategie	14
3.1.2 Gedragkundige verhoorstrategie	15
3.2 Suggestibiliteit	16
3.3 Valse bekentenissen	18
3.4 Methoden voor getuigenverhoor	19
3.4.1 Geleide herinnering	19
3.4.2 Cognitief interview	19
3.5 Waarneming en geheugen	20
3.5.1 Waarneming	20
3.5.2 Geheugen	21
3.6 Communicatieve vaardigheden	24
3.6.1 Basisgespreksvaardigheden	24
3.6.2 De Roos van Leary	26
4 Resultaten	29
4.1 Psychologen	29
4.2 Rechercheurs	42
4.3 Eindconclusie	48

5 Discussie	51
Samenvatting	55
Summary	57
Literatuur	59
Bijlagen	63
1. Topiclijst Psycholoog	63
2. Topiclijst Rechercheur	64

1 Inleiding

In de politiepraktijk bestaat een behoefte aan externe deskundigen die een bijdrage kunnen leveren aan opsporingsonderzoeken.¹ Wanneer er in een opsporingsonderzoek een probleem opduikt waar de politie zelf geen antwoord op weet, is er de mogelijkheid te zoeken naar een deskundige die hierbij kan adviseren. In de zogenaamde TGO onderzoeken, rechercheonderzoeken die worden uitgevoerd door een Team Grootschalige Opsporing, is het niet ongebruikelijk een psycholoog in te schakelen. Dit gebeurde ook in de veelbesproken Schiedammer parkmoord. Deze casus wordt hier onder wat uitgebreider besproken aangezien het een voorbeeld geeft van wat de rol van psychologen kan zijn in een opsporingsonderzoek en omdat er enkele interessante punten naar voren komen die bij de bespreking van de resultaten weer de revue passeren.

De rol van psychologen in de Schiedammer parkmoord

Op 22 juni 2000 werden de tienjarige Nienke en haar elfjarige vriendje Maikel in het Beatrixpark in Schiedam door een onbekende man in hun nek gegrepen en meegenomen de bosjes in. Nienke werd om het leven gebracht. Maikel bracht het er levend vanaf en werd meteen de belangrijkste getuige. Op 5 september 2000 werd Kees B., die al eerder was gehoord als getuige, aangehouden en formeel als verdachte beschouwd. Kees B. werd veroordeeld voor de moord op Nienke en de poging daartoe op Maikel. Deze veroordeling bleek een rechterlijke dwaling toen de echte dader, Wik H., zich in 2004 meldde.

De advocaat-generaal Frits Posthumus schreef in opdracht van het College van Procureurs-Generaal een evaluatierapport over de Schiedammer parkmoord. In dat rapport kwam ook de rol van verschillende gedragsdeskundigen aan de orde.

In het rechercheonderzoek zijn in verband met Maikel vier deskundigen ingeschakeld:

- een hoogleraar medische kinder- en jeugdpsychiatrie (hierna deskundige 1);
- een hoogleraar kinderpsychologie (hierna deskundige 2);
- een klinisch psychologe (hierna deskundige 3);
- een psycholoog (hierna deskundige 4) (Posthumus, 2005, p. 78).

Hier wordt bij de behandeling van deze zaak de rol van deskundige 1 en 2 uitgelicht, om de omvang toch enigszins te beperken. Bovendien heeft met name deskundige 4 slechts een kleine rol gespeeld in de zaak.

De leiding van het researcheteam en de betrokken officieren van justitie hadden twijfels over de getuigenis Maikel. Daarbij moet volgens Posthumus onderscheid worden gemaakt tussen: "twijfels over de geloofwaardigheid van zijn verklaringen, en gedachten dat hij informatie achterhiel; en twijfels over de betrouwbaarheid van het waarnemingsvermogen van Maikel tijdens de strafbare feiten" (Posthumus, 2005, p. 84). Er werd besloten het advies in te roepen van externe deskundigen.

---

¹ Onderzoek in strafzaken valt uiteen in een voorbereidend onderzoek en een onderzoek ter terechtzitting. Het voorbereidend onderzoek valt weer uiteen in het opsporingsonderzoek, het gerechtelijk vooronderzoek en het strafrechtelijk financieel onderzoek. Opsporingsonderzoek vindt plaats ter opheldering van een vermoedelijk gepleegd strafbaar feit en ter voorbereiding van een terzake daarvan eventueel op te leggen strafrechtelijke sanctie. Het opsporingsonderzoek valt onder de verantwoording van de officier van justitie en wordt uitgevoerd door de politie (Corstens, 2002).

Op 29 juni 2000 werd de zaak besproken met deskundige 1. Door het gesprek met deze deskundige waren de twijfels over Maikel minder geworden.

Posthumus concludeert, op basis van diverse interviews die hij hield in het kader van zijn evaluatieonderzoek, dat het contact tussen deskundige 1 en de zaakofficier niet goed was. Op initiatief van de zaakofficier is een dag later, op 30 juni 2000, deskundige 2 bij het onderzoek betrokken. De zaakofficier had een uitgesproken voorkeur voor deskundige 2, aldus Posthumus (2005, p. 79)

Het blijft onduidelijk wiens belangen deskundige 2 diende: was hij een therapeut op wie Maikel kon vertrouwen en steunen of hielp hij de politie bij het opsporingsonderzoek?

Deskundige 2 is naar eigen zeggen in eerste instantie bij de zaak betrokken "om de studioverhoren van Maikel te begeleiden, wat betekende dat hij de verhoren in de gaten moest houden om te beoordelen of Maikel slachtoffer of dader was. Hij zegt dat hij met het oog op het welzijn van Maikel is ingeroepen en dat zijn rol niet op de strafzaak was gericht" (Posthumus, 2005, p. 79). De zaakofficier bevestigt "dat deskundige 2 bij het onderzoek is gehaald om op de belangen van Maikel te letten tijdens de verhoren" (Posthumus, 2005, p. 80).

Deskundige 2 kreeg de verklaringen die Maikel tot dan toe had afgelegd te lezen. Hier op volgde een gesprek met de teamleiding en officieren van justitie. Na het gesprek met deskundige 2 werden de twijfels over Maikel weer groter. Vervolgens heeft de deskundige drie dagen lang het verhoor van Maikel in de kindvriendelijke verhoorstudio vanuit de regieruimte bijgewoond. Deze verhoren werden op een bepaald moment bijzonder hard, maar de deskundige heeft niet ingegrepen. Het feit dat de deskundige niet ingreep gaf de betrokkenen bij de verhoren de indruk dat de druk die zij uitoefenden op Maikel toelaatbaar was.

Deskundige 1 heeft de banden van deze verhoren gezien en was zeer negatief over de manier waarop Maikel is verhoord. Na het bestuderen van de banden vond hij het onwaarschijnlijk dat Maikel een strafbare betrokkenheid had bij het delict en was hij van oordeel dat er geen reden was om aan te nemen dat Maikel loog in zijn verklaringen. Deskundige 2 daarentegen, vermoedde dat Maikel een groot geheim had.

Deskundige 2 heeft in een interview gezegd dat "na afloop van elk van de studioverhoren een nabespreking plaatsvond tussen hem en Maikel" (Posthumus, 2005, p. 79). In deze 'therapiesessies' met Maikel vertelde hij dat Maikel hem kon vertrouwen en dat hij niets zou doorvertellen aan de politie. Maikel kreeg echter, door de aanwezigheid van deskundige 2 bij de studioverhoren en zijn houding tijdens de gesprekken in het kader van het persoonlijkheidsonderzoek, de indruk dat deskundige 2 er voor de politie was en niet voor hem. Deskundige 2 stelde namelijk grotendeels dezelfde vragen als de politie en liet duidelijk merken Maikel niet te geloven. Hij "haalt hier niet alleen hulpverlening en opsporing door elkaar, maar schond ook nog het vertrouwen dat Maikel in hem mocht stellen" (Van Koppen, in druk, p. 2) doordat hij de bandopnames van één van de 'therapiesessies' aan de recherche gaf. Uit interviews bleek ook dat de contacten tussen deskundige 2 en Maikel gespannen waren.

Naast dat het onduidelijk was wiens belang deskundige 2 diende, was het ook onduidelijk wat de tweede opdracht van deskundige 2 precies was. Deskundige 2 kreeg namelijk, naast het begeleiden van de studioverhoren, van het Openbaar Ministerie de opdracht een onderzoek in te stellen naar de persoonlijkheid van Maikel. De zaakofficier had,

daarentegen, het idee dat de opdracht was een persoonlijkheidsonderzoek te doen om de betrouwbaarheid van de verklaringen van Maikel te onderzoeken.²

Deskundige 2 formuleert de opdracht in zijn pro justitia rapport als volgt:

"Teneinde meer zicht te krijgen op de persoonlijkheid van Maikel, vervolgens op de mate waarin de gewraakte gebeurtenissen van invloed zijn geweest op zijn belevingswereld (lees: de mate van traumatisering) en hoe daar het beste op kan worden gereageerd, heeft [naam zaakofficier], Officier van Justitie te Rotterdam, een persoonlijkheidsonderzoek van Maikel aangevraagd bij ondergetekende." (Posthumus, 2005, p. 80)

Deskundige 2 is, na het verschijnen van zijn rapport, op verzoek van de raadsman van Kees B. gehoord door de rechter-commissaris. In dit verhoor werd gevraagd of de verklaringen van Maikel betrouwbaar waren. Deskundige 2 gaf antwoord op deze vragen, maar maakte daarbij de aantekening dat "het in zijn professie een gouden stelregel is dat je geen expliciete uitspraken hoort te doen over de betrouwbaarheid als je zelf betrokken bent geweest bij het verloop van de verhoren" (Posthumus, 2005, pp. 80-81). Het valt namelijk niet uit te sluiten dat de bevindingen van deskundige 2 ten aanzien van de studioverhoren van Maikel een rol hebben gespeeld bij het onderzoek naar Maikels persoonlijkheid dan wel de betrouwbaarheid van de verklaringen van Maikel (Posthumus, 2005, p. 88). De genoemde stelregel komt ook in de interviews van deze scriptie aan de orde (zie hoofdstuk 4 Resultaten).

Het feit dat deskundige 2 een uitspraak doet over de betrouwbaarheid van de verklaringen van Maikel, terwijl hij zelf bij de verhoren betrokken was, is niet het enige probleem. Naar eigen zeggen heeft hij een persoonlijkheidsonderzoek gedaan en niet een onderzoek naar de betrouwbaarheid van de verklaringen. Toch doet hij op grond van een persoonlijkheidsonderzoek uitspraken over de betrouwbaarheid van de verklaringen. "Een persoonlijkheidsrapportage over een getuige is uitstekend, maar op grond daarvan kunnen geen uitspraken worden gedaan over het waarheidsgehalte van diens verklaringen" (Van Koppen, in druk, p. 3). Het persoonlijkheidsonderzoek zou wel gebruikt kunnen worden om de manier van verhoren en de volgorde en formulering van de vragen te bepalen.

Deskundige 2 schreef in 2006 een artikel waarin hij zijn optreden in de Schiedammer parkmoord verdedigde (Bullens, 2006). In dit artikel geeft hij aan zelf niet deskundig te zijn op het gebied van verhoren, maar dat deze deskundigheid bij de politie ligt. Die opmerking is opvallend, aangezien hij juist voor het begeleiden van de verhoren van Maikel is ingezet en hij zelfs een therapie sessie deed die meer weg had van een verhoor. Veel vakgenoten zeggen dan ook: laat het verhoren aan de politie over en hou je als deskundige bij het adviseren.

In zijn verdediging stipt hij nog een punt aan: wat mag je als gedragsdeskundige nu wel en niet bij een optreden binnen het juridische kader. Daar zijn geen richtlijnen voor. Zelf vindt hij dat gedragswetenschappers niet mogen ingrijpen tijdens opsporingsonderzoek. Om die reden heeft hij tijdens de verhoren van Maikel ook niet ingegrepen.

Randvoorwaarden

Deze casus is slechts één voorbeeld van de vele zaken waarin een psycholoog is geconsulteerd. Doordat in de bespreking hierboven de nadruk is gelegd op allerlei punten die beter hadden gekund, kan de indruk zijn gewekt dat psychologen niet veel toevoegen aan de opsporing of alleen maar meer onduidelijkheid creëren. Die indruk zou onjuist zijn. "Met enige regelmaat kunnen psychologen een zinvolle en soms belangrijke

---

² Overall waar staat 'betrouwbaar' (of een afgeleide daarvan) wordt bedoeld 'waarheidsgetrouw'. In de psychologie wordt dit 'valide' genoemd.

en beslissende bijdrage leveren in opsporing" (Van Koppen, in druk, pp. 7-8). Ze worden onder andere ingezet voor het beoordelen van de betrouwbaarheid van verklaringen, voor het bepalen van de beste verhoorstrategie, om in te schatten of de getuige het echt wel zo goed gezien kan hebben en of een opsporingsconfrontatie (*'line-up'*) zin heeft.

Er zijn echter randvoorwaarden voor een vruchtbare samenwerking. Uit de hierboven beschreven casus kunnen de volgende aandachtspunten gedestilleerd worden met betrekking tot het inzetten van psychologen in opsporingsonderzoek:

- van tevoren moeten de politie en de psycholoog duidelijk afspreken welke rol de deskundige vervult: hij zet de pet op van de hulpverlener óf van de opsporing, hij begeleid verhoren óf beoordeelt deze;
- daarnaast moet worden kortgesloten wat de taken van de deskundige zijn en waar de grenzen van zijn handelen en verantwoordelijkheid liggen;
- durf als psycholoog bij praktijkadvies nee te zeggen als het gevraagde buiten de eigen deskundigheid valt.

Deze en andere aandachtspunten komen bij de resultaten terug.

Probleemstelling

Tot nu toe is nog niet duidelijk omschreven wat een psycholoog allemaal zou kunnen betekenen voor de recherche. Er is al veel geschreven over psychologen die uitspraken doen over de toerekenbaarheid en het recidiverisico van verdachten (De Ruiter en Hildebrand, 2002; Koenraadt, 1994; Van Marle, 1999; De Ruiter, 2004). Deze psychologen worden dus geconsulteerd in de fase waarin de strafbaarheid en de straftoemeting aan de orde komen. Over de rol van psychologen in de opsporingsfase is minder bekend. Literatuur over gedragsdeskundigen die de recherche adviseren focust met name op het daderprofilen en het geven van verhoorstrategieën (zie o.a. Jackson et al., 1997; Nierop & Mooij, 2000; Blaauw et al., 2002; Allison, 2005; Van der Zee et al., 2000).

In 1993 deden Jackson et al. een soort klanttevredenheidsonderzoek over profielanalyse bij 20 researcheteams die gebruik hadden gemaakt van de diensten van de Dienst Nationale Recherche Informatie (DNRI) van het Korps landelijke politiediensten (KLPD). Medewerkers van het programma moord en zeden van deze dienst geven gedragskundig recherche advies, waaronder profiel-analyse. Er werden gedeeltelijk gestructureerde interviews gehouden met rechercheurs die nauw betrokken waren bij de betreffende zaken. Hen werd gevraagd naar hun verwachtingen bij het benaderen van de profielanalisten en welk soort advies ze hoopten te krijgen; of het geboden advies nuttig was en voldeed aan de verwachtingen; en of ze in de toekomst soortgelijke hulp zouden inroepen. De conclusie was dat de overgrote meerderheid van de geïnterviewde rechercheurs tevreden is. De Nederlandse samenvatting eindigt met "...dat er bij de politie een belangrijke rol lijkt weggelegd voor een scala van experts

zoals profielanalisten en psychologen, en dat deze behoefte door veel mensen op de werkvloer wordt erkend" (Jackson et al., 1993, pp. 36-37).

Het onderzoek dat ten grondslag ligt aan deze scriptie volgt een soortgelijke werkwijze als die van Jackson et al. (1993): er worden rechercheurs geïnterviewd die nauw betrokken waren bij een zaak waarin een psycholoog is ingezet. Een verschil met het onderzoek van Jackson et al. is dat het onderzoek zich niet richt op specifiek profielanalyse, maar op alle mogelijke soorten advies die een psycholoog kan bieden. Een ander verschil is dat in dit onderzoek naast rechercheurs ook psychologen worden geïnterviewd over hun werk als adviseur voor een researcheteam. Dit onderzoek beoogt derhalve een overzicht te geven van de bestaande ervaringen met psychologen in de politiepraktijk.

Er is weinig bekend over wat de rol van psychologen precies inhoudt, welke werkwijzen er zijn, wat de mogelijkheden zijn en wie het doen. Het is waardevol hiervan een goed beeld te hebben, zodat eenieder die er mee te maken krijgt, weet waar hij aan toe is en de mogelijkheden van psychologen zoveel mogelijk worden benut. Om een goed beeld te kunnen schetsen van de rol van psychologen in de opsporing, wordt door middel van dit onderzoek getracht een antwoord te geven op de volgende onderzoeksvragen.

- 1. Wat is de opleiding en loopbaan van psychologen die werkzaam zijn als extern deskundige in opsporingsonderzoek?*
- 2. Waarom wordt een psycholoog ingezet?*
- 3. Waaruit bestaat het werk van een psycholoog in de rol van extern deskundige bij een opsporingsonderzoek?*
- 4. Wat is de waarde van de bijdrage van een psycholoog voor het opsporingsonderzoek?*
- 5. Aan welke kwaliteitseisen moet een psycholoog, in de rol van extern deskundige bij een opsporingsonderzoek, voldoen?*
- 6. Wat is de toekomst van de psycholoog in opsporingsonderzoek?*

Het onderzoek maakt, ter beantwoording van deze onderzoeksvragen en het geven van een begrippenkader, gebruik van gangbare dataverzamelmethode voor een kwalitatief onderzoek: het open interview en een literatuuronderzoek. De methodologische richtlijnen zijn ontleend aan Van Zuuren (1990) en Baarda et al. (2005).

De uit dit onderzoek voortvloeiende resultaten kunnen onder andere door de Landelijke Deskundigheidsmakelaar (LDM) gebruikt worden om de politie een beeld te geven van de mogelijkheden van de inzet van psychologen. De LDM bestaat sinds 1 februari 2005 en is werkzaam onder de vlag van de Politieacademie. Zij heeft als missie het verbeteren van de kwaliteit van (grootschalige) rechercheonderzoeken door:

- het inzetten van professionele deskundigheidsadviseurs;
- advies uit te brengen over de inzet van deskundigheid;
- te bemiddelen tussen team en (internationale) deskundigen;
- het centraal registreren en toetsen van deskundigen.

Een door de LDM ingesteld Landelijk Assessment Panel toetst de deskundigen om zo te verzekeren dat zij aan minimale kwaliteitseisen voldoen betreffende betrouwbaarheid en deskundigheid.³ Alle positief getoetste deskundigen worden in een landelijke databank opgenomen, waarin ook de referenties van het onderzoeksteam en de ervaringen van de deskundigen worden opgenomen. De LDM werkt samen met de DNRI van het KLPD, dat zich inzet voor een landelijke accreditatieregeling voor gedragsdeskundigen die in een opsporingsonderzoek adviseren.⁴

---

³ Op 23-11-2006 ontleend aan <http://ldm.politieacademie.nl>

⁴ Openbaar Ministerie, Politie, NFI (2005) *Programma versterking opsporing en vervolging*.
Op 8-1-2006 ontleend aan http://www.justitie.nl/Images/schiedammer%20moord_tcm74-95871.pdf

2 Methode

Het onderzoek dat ten grondslag ligt aan deze scriptie maakt gebruik van een kwalitatieve onderzoeksmethode. Het is beschrijvend en inventariserend: het geeft een inventarisatie en overzicht van de aard en kenmerken van de inzet van psychologen in opsporingsonderzoek. Het onderzoek maakt gebruik van gangbare dataverzamelmethode voor een kwalitatief onderzoek: het open interview en een literatuuronderzoek.

2.1 Selectie van proefpersonen

In dit onderzoek zijn onderzoeksgroepen benaderd die zinvolle informatie kunnen geven over de geformuleerde onderzoeksvragen. Dit zijn in de eerste plaats onderzoekers die vanuit hun professe ervaring hebben met opsporingsonderzoeken waarin een psycholoog heeft geadviseerd. Ten tweede zijn psychologen benaderd die zelf ervaring hebben met het geven van praktijkadvies in een opsporingsonderzoek bij de politie.

2.1.1 Rechercheurs

Door de LDM is een lijst beschikbaar gesteld met daarop voor elke regio een of twee contactpersonen. Voor elk van de 25 politieregio's is een contactpersoon benaderd via de e-mail van de politieacademie. In deze e-mail heeft de onderzoeker zich voorgesteld als een student psychologie die voor de afstudeerscriptie bij de LDM een onderzoek doet naar de rol van psychologen in opsporingsonderzoek in Nederland. In de e-mail is kort uitgelegd wat de LDM is en wat het onderzoek inhoudt. De betreffende personen zijn in deze e-mail gevraagd voor hun regio na te gaan in welke zaken er in de periode januari 2005-januari 2006 psychologen zijn ingezet.

Van de 22 politieregio's die gereageerd hebben, is uiteindelijk van 17 regio's informatie ontvangen omtrent het aantal zaken waarin een psycholoog is ingezet. In vijf van deze regio's zijn er in de gevraagde periode geen psychologen ingezet. In de overige 12 regio's waren wel psychologen ingezet. Bij deze regio's is gevraagd naar een contactpersoon: een TGO-leider⁵ of onderzoeker die betrokken was bij de genoemde zaak of een van de genoemde zaken, om met hem te praten over zijn ervaringen met de inzet van psychologen. Van twee van de 12 regio's is geen e-mail met daarin een verwijzing naar een contactpersoon ontvangen. Van vijf regio's is wel een contactpersoon ontvangen, maar is om verschillende redenen geen interview gehouden. De contactpersoon was op vakantie, ging net op vakantie, was niet te bereiken of

---

⁵ Een TGO-leider is de leider van een Team Grootschalige Opsporing, een onderzoeksteam dat wordt samengesteld bij grote onderzoeksonderzoeken, met name levensdelicten.

werkte zodanig ver weg dat het teveel tijd zou kosten om daar langs te gaan voor een interview. In de overige vijf regio's zijn interviews gehouden met rechercheurs dan wel TGO-leiders. Tabel 2.1 vat dit nog eens samen.

Tabel 2.1 Soorten reacties van de regio's op de e-mail, aantal regio's.

Reactie gekregen	
Doorgestuurd of doorverwezen en daarna niets meer gehoord	4
Geen medewerking	1
Geen psychologen ingezet	5
Psychologen ingezet	
geen contactpersoon gekregen	2
contactpersoon gekregen, niet geïnterviewd	5
contactpersoon gekregen, geïnterviewd	5
Geen reactie gekregen	3
Totaal	25

Bij één regio die niet gereageerd had, is via de LDM direct contact gelegd met een TGO-leider en hij is geïnterviewd. Uiteindelijk zijn dus in zes politieregio's interviews gehouden. In twee van deze regio's is met meer dan één persoon gesproken: in Groningen is met vijf personen gesproken, in Zeeland met 2 (zie tabel 2.2). In de overige 4 regio's is met één persoon gesproken. Daarmee kwam het totale aantal interviews bij de recherche te liggen op 11 (5+2+1+1+1+1=11).

De rechercheurs en TGO-leiders die hun medewerking aan dit onderzoek hebben verleend, hebben daarvoor geen beloning gekregen. Hen is wel beloofd dat zij een samenvatting van deze scriptie krijgen in pdf-formaat en desgewenst de volledige scriptie in pdf-formaat.

2.1.2 Psychologen

Bij de LDM bestaat een bestand van geaccrediteerde psychologen wiens hulp door de politie ingeroepen kan worden. Hieruit is voor de interviews een selectie gemaakt. Bij de selectie is getracht psychologen te selecteren met verschillende typen deskundigheid. De geselecteerde deskundigen hebben een e-mail ontvangen waarin de onderzoeker zich opnieuw heeft voorgesteld als een student psychologie die voor de afstudeerscriptie bij de LDM een onderzoek doet naar de rol van psychologen in opsporingsonderzoek in Nederland. Ook in deze e-mail is kort uitgelegd wat de LDM is en wat het onderzoek inhoudt. Hen is daarnaast gevraagd of zij willen meewerken aan een interview over hun ervaringen met het adviseren in opsporingsonderzoek bij de politie.

Van de 15 benaderde psychologen is van vijf, zelfs na een tweede e-mail, nooit een reactie ontvangen. Twee psychologen gaven aan niet geschikt te zijn voor het interview. Eén psycholoog heeft in eerste instantie wel gereageerd, maar het is nooit gelukt een afspraak te maken. Uiteindelijk is dus met zeven psychologen een interview gehouden.

De psychologen die hun medewerking aan dit onderzoek hebben verleend, hebben daarvoor ook geen beloning gekregen. Ook hen is beloofd dat zij een samenvatting van deze scriptie krijgen in pdf-formaat. Desgewenst kunnen zij de volledige scriptie in pdf-formaat krijgen.

2.2 Beschrijving onderzoeksgroep

In onderstaande tabellen worden de respondenten op een aantal karakteristieken beschreven. Eerst de rechercheurs en daaronder de psychologen.

Tabel 2.2 Karakteristieken van de respondenten van de recherche.

Resp.	Sekse	Leeftijd	Functie	Aantal jaar ervaring recherche	Regio
R1	Man	36	Projectleider tactische recherche	3	Groningen
R2	Man	47	Senior tactisch rechercheur, professioneel verhoorder	23	Groningen
R3	Man	51	Zedenrechercheur	18	Groningen
R4	Vrouw	54	Zedenrechercheur	16	Groningen
R5	Vrouw	43	Zedenrechercheur	10	Groningen
R6	Man	52	Teamleider TGO	23	Zuid-Holland-Zuid
R7	Man	48	Teamleider TGO	14	Zaanstreek-Waterland
R8	Man	54	Teamleider TGO	22	Hollands Midden
R9	Man	50	Teamleider TGO	26	Zeeland
R10	Man	46	Rechercheur (verhoor)	7	Zeeland
R11	Man	55	Teamleider TGO	34	Gelderland-Zuid

In tabel 2.2 is te zien dat er voornamelijk mannen zijn geïnterviewd bij de recherche. Dat is niet vreemd, aangezien er veel meer mannen dan vrouwen werken bij de recherche. De gemiddelde leeftijd is 48,7 jaar ($SD=5,4$). Het gemiddelde aantal jaren ervaring is 17,8 ($SD=8,6$). De betrokken regio's liggen verspreid over het land.

Tabel 2.3 Karakteristieken van de geïnterviewde psychologen.

Resp.	Sekse	Leeftijd	Opleiding	Deskundigheid	Aantal jaar ervaring praktijkadvies
P1	Man	54	Klinische psychologie	Getuigenverhoor/geleide herinnering	11
P2	Man	34	Persoonlijksleer (individueel toegepaste psychologie)	Verdachtenverhoor	5
P3	Vrouw	44	Klinische psychologie	Verdachtenverhoor/getuigenverhoor	19
P4	Vrouw	29	Sociale psychologie	Verdachtenverhoor	6
P5	Vrouw	36	Gezondheidswetenschappen (geestelijke gezondheid), psychologie (cognitieve functiestoornissen)	Getuigenverhoor, beoordelen betrouwbaarheid verklaringen, vermiste personen	6
P6	Vrouw	41	Persoonlijksleer (individueel toegepaste psychologie)	Verdachtenverhoor	7
P7	Vrouw	45	Ontwikkelingspsychologie, post-doc klinische psychologie	Verdachtenverhoor	9

In tabel 2.3 valt op dat er meer vrouwen dan mannen zijn geïnterviewd. Ook dit valt te verklaren door het feit dat er meer vrouwen in de psychologie afstuderen dan mannen. De gemiddelde leeftijd is hier 40,4 jaar ($SD=7,6$). Het gemiddelde aantal jaren ervaring is 9 ($SD=4,5$). Er zijn verschillende typen deskundigheid meegenomen in de selectie, maar de deskundigheid verdachtenverhoor komt het meeste voor.

Zowel bij de psychologen als bij de politie is een – op een aantal kenmerken - gevarieerde onderzoeksgroep verkregen.

2.3 Dataverzamelingmethoden

Om de onderzoeksvragen te beantwoorden, is gebruik gemaakt van verschillende gegevensbronnen en methoden van onderzoek. Enerzijds is er een literatuuronderzoek uitgevoerd en anderzijds zijn er interviews gehouden met rechercheurs en psychologen.

2.3.1 Literatuuronderzoek

Het literatuuronderzoek richtte zich met name op de kennis uit de psychologie en rechtspsychologie die wordt gebruikt bij praktijkadviezen, zoals verdachten- en getuigenverhoor, suggestibiliteit, valse bekentenissen, waarneming en geheugen en communicatieve vaardigheden. Deze onderwerpen vormen het begrippenkader voor deze scriptie.

Het literatuuronderzoek is op gebruikelijke wijze verricht: via specifieke (rechts)psychologische en juridische boeken en tijdschriften en de geautomatiseerde catalogus UBVU van de Vrije Universiteit in Amsterdam. Er is naast Nederlandse ook internationale (Engelstalige) literatuur gezocht.

2.3.2 Interviews

De interviews zijn bedoeld om informatie te verkrijgen over met name de ervaringen met het inzetten van psychologen in opsporingsonderzoek. Enerzijds vanuit de vraagkant: de politie die de hulp van een psycholoog vraagt. Anderzijds vanuit de aanbodkant: de psycholoog die de politie hulp aanbiedt.

Bij de rechercheurs richtte het interview zich op de ervaring met een psycholoog in een specifieke zaak. Op die manier konden vragen naar de reden van de inzet van de psycholoog en de waarde daarvan heel concreet beantwoord worden. Wanneer er niet over een specifieke zaak gesproken zou zijn, dan zouden dit soort vragen veelal beantwoord worden met 'Dat ligt aan de zaak'. Bovendien hadden een aantal rechercheurs niet meer ervaringen dan in die ene specifieke zaak.

Bij de psychologen was de opzet een zo volledig mogelijk beeld te krijgen van de werkwijze en het soort hulpvragen dat zij kunnen behandelen. Zij waren allen bij meerdere zaken betrokken geweest. Vandaar dat er niet werd ingezoomd op een enkele zaak, maar de geïnterviewde werd uitgenodigd allerlei verschillende voorbeelden te geven.

Rechercheurs

De 11 contactpersonen in de verschillende regio's zijn ofwel telefonisch ofwel via e-mail benaderd voor het interview, afhankelijk van welke gegevens voorhanden waren. Het interview werd gehouden op de werkplek van de rechercheurs. Vaak hadden ze een eigen kamer of anders werd er een rustige kamer gezocht.

De onderzoeker introduceerde zichzelf als afgestudeerd in de criminologie en thans studente psychologie die aan haar afstudeeronderzoek bezig is. Ze vertelde welke punten ze zou willen bespreken en dat ze deze graag aan de hand van een concrete casus zou willen bespreken. De onderzoeker verzekerde de geïnterviewde dat ze de informatie anoniem zal verwerken en dat zaakinhoudelijke informatie niet terug te vinden zal zijn in haar scriptie.

De onderzoeker vroeg toestemming het gesprek op te nemen op een digitale memorecorder. Daarna begon het interview. Een topiclijst diende als leidraad (zie bijlage 1). De onderzoeker begon met een vraag naar zijn/haar functie, waarna ze het onderwerp richtte op de te bespreken zaak. Er werd geprobeerd de geïnterviewde zoveel mogelijk vrij te laten vertellen. Wanneer een onderwerp onderbelicht bleef, werd er een vraag gesteld om toch aan alle benodigde informatie te komen. De gesprekken met de rechercheurs duurden gemiddeld 47 minuten. De kortste duurde 30 minuten en de langste 80 minuten.

Psychologen

Met de 7 psychologen heeft de onderzoeker via de e-mail een afspraak gemaakt. De interviews vonden in vijf gevallen plaats op de werkplek, in één geval bij de geïnterviewde thuis en in één geval in een café. In alle gevallen is een plekje gezocht waar ze rustig en ongestoord konden praten en derden het gesprek niet konden meeluisteren.

De introductie was gelijk aan de introductie bij de rechercheurs. Ook hier diende een topiclijst als leidraad (zie bijlage 2) en liet de onderzoeker de geïnterviewde zoveel mogelijk zelf aan het woord. De gesprekken met de psychologen duurden gemiddeld 59 minuten, 12 minuten langer dan bij de rechercheurs. De kortste duurde 36 minuten en de langste 83 minuten.

2.4 Dataregistratie, -verwerking en -analyse

Alle interviews zijn opgenomen op een digitale memorecorder en zo snel mogelijk na afname letterlijk uitgetypt. Lange, voor de vraagstelling irrelevante passages zijn al bij het uittypen weggelaten. Bijvoorbeeld een passage waarin een psycholoog uitgebreid vertelde over haar werk dat ze deed voordat ze praktijkadvies voor de politie ging doen. De vragen en opmerkingen van de interviewer zijn cursief gemaakt. Belangrijke opmerkingen zijn in een rood lettertype gezet.

Na het uittypen is bij de analyse het materiaal verder ingedikt. Er zijn thema's geformuleerd naar aanleiding van de onderzoeksvragen en onderwerpen waar de geïnterviewden zelf mee kwamen. Vervolgens is het materiaal per interview thematisch geordend en samengevat, met behoud van waardevolle informatie. Ten slotte is per onderzoeksgroep (recherche; psychologen) een *overall* beschrijving gemaakt, thematisch geordend.

Deze methode is ontleend aan Van Zuuren (1990).

3 Begrippenkader

Psychologen die worden ingezet om de politie in een opsporingsonderzoek te adviseren, moeten hun bevindingen en advies onderbouwen door deugdelijk empirisch onderzoek en deugdelijke methoden die in dit specifieke geval toegepast kunnen worden (Van Koppen, in druk, 2007). Nu is er in de afgelopen jaren op het gebied van de psychologie en rechtspsychologie heel wat onderzoek gedaan en kennis verzameld over onderwerpen als verhoor van verdachten en getuigen, suggestibiliteit, valse bekentenissen, waarneming en geheugen. Een psycholoog die de politie adviseert zal de literatuur op deze vakgebieden moeten bijhouden. Naast kennis, zal de psycholoog ook over een aantal vaardigheden moeten beschikken, zoals communicatieve vaardigheden.

In dit hoofdstuk worden de genoemde onderwerpen beknopt besproken, zodat de lezer een idee krijgt welke kennis en vaardigheden de psycholoog gebruikt bij praktijkadvies. Bovendien komen deze onderwerpen weer terug bij het bespreken van de resultaten.

3.1 Methoden voor verdachtenverhoor

Verdachtenverhoor is er op gericht meer te weten te komen over het misdrijf dat is gepleegd en wat de betrokkenheid van de verdachte daarbij was. Het belang van het verhoor hangt af van de sterkte van het bewijs dat reeds voorhanden is. Als er al overtuigend bewijs is, dan is het verdachtenverhoor niet meer nodig om de zaak rond te krijgen. Het doel is dan vooral nog openstaande zaken op te helderen, zoals het motief. In het geval dat er nog onvoldoende bewijs is, dient het verhoor vooral om informatie te krijgen waarmee de zaak kan worden opgelost. In zo'n geval is het belangrijk dat een verdachte meewerkt.

In de literatuur is veel geschreven over verhoortechnieken. Zo is er het negenfasenmodel van Inbau, Reid en Buckley (1986). Dit model heeft veel kritiek gekregen omdat er in deze methode allerlei trucs worden gebruikt, zoals het liegen en bedriegen van de verdachte, het aanvoeren van vals bewijsmateriaal en het bagatelliseren van het misdrijf. Deze trucs kunnen tot valse bekentenissen leiden, bovendien is het onethisch. Een vergelijkbare methode in Nederland is de Zaanse Verhoormethode. Bij deze methode werd de verdachte langdurend en indringend verhoord. Hij werd bijvoorbeeld onder druk gezet door hem te doen geloven dat er al overweldigend bewijs was, door foto's van zijn vrouw en kinderen op te hangen en hem wijs te maken dat er vast vreselijke dingen met hen zullen gebeuren als hij niet snel bekent. Deze methode heeft de nodige opschudding veroorzaakt in ons land en is sinds november 1996 grotendeels verboden (Vrij, 2002).

In de *Handleiding Verhoor* van Van Amelsvoort et al. (2006), dat wordt gebruikt als lesmateriaal voor verschillende recherche- en verhoorcursussen bij de Politieacademie, worden onder andere de standaardverhoorstrategie en de gedragskundige verhoor-strategie omschreven. Deze methoden spelen een rol in deze scriptie en worden daarom hieronder kort behandeld.

3.1.1 Standaardverhoorstrategie

De standaardverhoorstrategie (SVS) is een methode voor verdachtenverhoor die gebruikt kan worden wanneer wordt verwacht dat de verdachte niet zomaar een verklaring zal afleggen. De methode kan worden toegepast als wordt voldaan aan drie voorwaarden: (1) er zijn voldoende tactische en/of technische aanwijzingen beschikbaar voor het opstellen van een verhoorplan; (2) de verdachte is 'normaal' drukgevoelig; (3) de verdachte is bereid over de zaak te praten (Van Amelsvoort et al. 2006, p. 292). De uitgangspunten van de SVS zijn:

- minimaliseren van weerstand tegen het vertellen van de waarheid;
- omsingelen van tactische aanwijzingen om uitvluchten van de verdachte te voorkomen;
- opbouwen van druk om de verdachte de waarheid te laten vertellen, door hem te confronteren;
- belonen van gedrag: als de verdachte zijn verklaring bijstelt in de richting van de waarheid (Van Amelsvoort et al. 2006, p. 292).

In het verhoor wordt begonnen met onderwerpen (tactische aanwijzingen) waarover de verdachte gemakkelijker een verklaring zal afleggen en geëindigd met onderwerpen die voor de verdachte moeilijker zijn. De druk wordt bij de verdachte systematisch opgebouwd, zodat zijn weerstand laag blijft en zijn verklaringsbereidheid wordt verhoogd. De verdachte ervaart druk omdat hij wordt geconfronteerd met feiten en tegenstrijdigheden. Het is voor de SVS kenmerkend dat tijdens het verhoor de confrontaties qua zwaarte, tijd en frequentie worden opgebouwd.

Voor het toepassen van de SVS is het gebruik van aanwijzingen die een directe relatie aangeven tussen de verdachte en het strafbare feit het meest geschikt. Die genereren de meeste druk (Van Amelsvoort et al. 2006, p. 293).

Bij het omsingelen van tactische aanwijzingen worden net zoveel vragen gesteld tot alle uitvlucht mogelijkheden van de verdachte zijn afgedicht. Daarbij mag het niet duidelijk zijn voor de verdachte wat het doel is van de vraagstelling; waar de verhoorder naar toe wil. Bij omsingelen kan het behalve om inhoudelijke aspecten ook gaan om de bron van informatie. Als er sprake is van een getuige, dan kan je deze bron zodanig omsingelen dat de verdachte op het moment van de confrontatie de verhoorder niet meer kan wijsmaken dat hij de getuige niet kent, er slecht contact mee heeft of deze als onbetrouwbaar ziet.

Variante standaardverhoorstrategie

Indien er veel (honderden) tactische aanwijzingen zijn, kan het dagen duren voordat ze allemaal besproken zijn. Soms is die tijd er niet. Een oplossing zou kunnen zijn om de tactische aanwijzingen te clusteren. Dan worden alle tactische aanwijzingen die handelen over hetzelfde onderwerp samengevoegd. Binnen een cluster moeten de aanwijzingen zodanig worden gerangschikt dat er een opbouw is van druk. Ook de volgorde waarin de clusters besproken worden, wordt bepaald door drukopbouw. "Op deze manier wordt aan het uitgangspunt van drukopbouw conform de SVS voldaan *per cluster* en in de volgorde van de *clusters onderling*" (Van Amelsvoort et al. 2006, p. 299).

3.1.2 Gedragkundige verhoorstrategie

De gedragkundige verhoorstrategie kan worden toegepast in rechercheonderzoeken waarin gedragsmatige aspecten een belangrijke rol spelen, zoals (seksuele) moord, verkrachting, brandstichting en ontvoering met een seksueel motief. Bij deze vorm van gedragkundige rechercheadviesing wordt geadviseerd bij het uitstippelen van strategieën voor het verhoor van de verdachte. De methode is gebaseerd op specialistische recherche-ervaring, gedragswetenschappelijke kennis en wetenschappelijk onderzoek naar opgeloste misdrijven.

De gedragkundige verhoorstrategie wordt gekenmerkt door 3 belangrijke factoren:

1. algemene kennis en achtergronden van daders;
2. uitgebreide analyse van (de gedragsmatige aspecten van) het delict;
3. uitgebreide analyse van de verdachte (Van Amelsvoort et al. 2006, p. 302).

Op grond van de hieruit verkregen informatie kan men een verhoorstrategie uitstippelen die op de dader van het misdrijf is toegespitst.

Bij de gedragkundige verhoorstrategie is het zeer belangrijk het verdachtenverhoor goed voor te bereiden, zodat het verhoor zo effectief mogelijk is. De gedragkundige verhoorstrategie heeft dus niet alleen betrekking op de uitvoering van het verhoor zelf, maar ook op wat het meest geschikte verhoorkoppel is, op welke wijze de aanhouding plaats moet vinden en hoe de verdachte moet worden benaderd (Van Amelsvoort et al. 2006, p. 302).

Bij de DNRI van het KLPD, afdeling Recherche Ondersteuning en Advies, is een aantal professionals werkzaam die dergelijke verhooradviezen kunnen geven. "Zij ondersteunen de verhoorders bij de voorbereiding en uitvoering van het verhoor en voeren het feitelijke verhoor dus niet uit. Het verhoor wordt vanuit een regiekamer gevolgd en het coachen gebeurt mondeling buiten de verhoorkamer" (Van Amelsvoort et al. 2006, p. 301).

3.2 Suggestibiliteit⁶

Forensisch psychologen wordt in hun rol als deskundige steeds vaker de vraag voorgelegd wat de betrouwbaarheid is van een concrete afgelegde bekentenis. Niet zelden komt het voor dat een bekentenis die is afgelegd tijdens het opsporingsonderzoek van de politie in een later stadium weer geheel of gedeeltelijk wordt ingetrokken. Dit lijkt te wijzen op een strategie van de verdediging, want het lijkt onwaarschijnlijk dat een verdachte een bekentenis aflegt over een misdrijf waar hij niets mee te maken heeft. Onderzoek van met name Gudjonsson (1992) laat echter zien dat valse bekentenissen wel degelijk voorkomen. Volgens de literatuur die Gudjonsson bespreekt, lijken valse bekentenissen in ongeveer 10% van de gerechtelijke dwalingen een rol te spelen. Hoewel dit maar een schatting is en het niets zegt over de basisfrequentie van valse bekentenissen in Nederland, zou men toch kunnen concluderen dat valse bekentenissen mogelijk een belangrijk probleem vormen in de forensische praktijk.

Volgens Gudjonsson (1992) hangt het afleggen van een valse bekentenis af van de suggestibiliteit van de verhoorde. Het gaat dan met name om de vatbaarheid voor misleidende informatie en de neiging onder sociale druk te conformeren. Gudjonsson noemt dit *interrogative suggestibility* (1992). Hij definieert het als "...the extent to which, within a closed social interaction, people come to accept messages communicated during formal questioning as the result of which their subsequent behavioural response is affected" (Gudjonsson & Clark, 1986, p.84). Suggestibiliteit moet onderscheiden worden van *compliance*. Er is sprake van *compliance* als mensen een bekentenis afleggen om 'van het gezeur af te zijn'. Als de situatie er om vraagt zijn velen bereid om dingen te zeggen en te doen die tegen onze eigen kennis of moraal indruisen, maar waartoe men zich 'verplicht' voelt vanwege ervaren sociale druk. Zodra mensen echt overtuigd raken van de overgedragen suggestieve informatie, als zij hun betrokkenheid bij een misdrijf echt gaan geloven, dan spreekt men van suggestibiliteit.

In een verhoorcontext kan informatie omtrent de gebeurtenissen in kwestie op verschillende manieren in iemands verklaring opgenomen worden. Met andere woorden, er zijn twee vormen van suggestie (Gudjonsson, 1984). Ten eerste kunnen de gestelde vragen geladen zijn met suggestie en misleidende aanwijzingen. In de literatuur worden dit vaak "leidende vragen" genoemd. Zo'n vraag schept een verwachting over het gewenste antwoord en is vaak gebaseerd op informatie die de politie al heeft. Het zijn vaak gesloten vragen met een beperkt aantal keuzemogelijkheden. Ten tweede kunnen de gegeven instructies suggestief en misleidend zijn. Een verhoorder die negatieve feedback geeft aan een verdachte, getuige of slachtoffer kan er voor zorgen dat door die

---

⁶ Deze paragraaf is ontleend aan de onderzoeksopzet geschreven door M.A. Zeeman in het kader van het vak opzetten van onderzoek van de afdeling Klinische Psychologie van de Vrije Universiteit Amsterdam.

verhoordruk het voor de verhoorder ongewenste, maar misschien wel ware antwoord, wordt veranderd in een antwoord dat niet meer overeenkomt met de werkelijkheid.

Het meeste onderzoek naar de bepalende factoren van suggestibiliteit is verricht door Gudjonsson (1992). Uit dat onderzoek kwamen de volgende aanwijzingen naar voren. Ten eerste blijken kinderen jonger dan 10 suggestibeler te zijn dan volwassenen. Rond het tiende levensjaar komt de mate van suggestibiliteit op het niveau van volwassenen. Uit twee studies met jongens tussen de 11 en 16 jaar bleek dat deze jongeren niet suggestibeler zijn dan volwassenen, tenzij ze negatieve feedback krijgen over hun antwoorden, zoals in een verhoorsituatie.

Naast leeftijd speelt intelligentie een rol. Hoe hoger het IQ, des te minder suggestibel. Maar dit verband geldt alleen voor mensen van wie het IQ onder of rond het gemiddelde ligt. Bij mensen met een bovengemiddeld IQ verdwijnt dit verband. Over de rol van sekse valt geen harde uitspraak te doen. Uit verschillende onderzoeken kwam naar voren dat vrouwen iets suggestibeler zijn dan mannen, maar dit verschil was niet altijd significant. Bovendien lijkt de mate van suggestibiliteit bij de verschillende seksen afhankelijk van de soort vraag.

Een andere factor is het geheugen. Hoe beter de herinnering aan de gebeurtenis waarover men wordt verhoord, des te minder snel zal men overtuigd raken door de suggestieve informatie die door de verhoorder wordt toegespeeld. Is het geheugen aan de gebeurtenis daarentegen zwak, of dént men dat het geheugen slecht is, dan zal de discrepantie tussen dat wat gesuggereerd wordt en dat wat werkelijk plaatsvond niet snel opgemerkt worden en is men vatbaar voor suggestie.

Verder is de lichamelijke en geestelijke conditie ten tijde van het verhoor van invloed op de mate van suggestibiliteit. Angst en vermoeidheid dragen bijvoorbeeld bij aan de kwetsbaarheid voor suggestieve informatieoverdracht.

Suggestibiliteit kan tot op zekere hoogte beïnvloed worden door het type instructie dat gegeven wordt, vindt Gudjonsson. Wanneer zijn proefpersonen werd verteld dat ze alle vragen moeten kunnen beantwoorden, gingen ze vaker mee met suggestieve vragen. Daarentegen, wanneer proefpersonen werd verteld dat niet wordt verwacht dat ze alle vragen kunnen beantwoorden, werden ze voorzichtiger met het raden van antwoorden.

Tot slot blijkt suggestibiliteit samen te hangen met het eerder genoemde *compliance*. Suggestibele mensen blijken meer geneigd te zijn zo nu en dan in te stemmen met informatie waarvan ze weten dat die onjuist is.

3.3 Valse bekentenissen

In de literatuur wordt door diverse onderzoekers een onderscheid gemaakt in verschillende soorten valse bekentenissen. Kassin (1997) en Gudjonsson (1992) hanteren een driedeling:

- *voluntary false confessions* (vrijwillig valse bekentenissen);
- *coerced-compliant confessions* (gedwongen valse bekentenissen);
- *coerced-internalized confessions* (ingebeelde valse bekentenissen).

Vrijwillig valse bekentenissen zijn valse bekentenissen die worden afgelegd zonder dat er sprake is geweest van enige druk op de verdachte. Mensen doen dit bijvoorbeeld omdat ze beroemd willen worden of omdat ze vinden dat het stoer staat; vooral depressieve mensen doen het uit schuldgevoelens; sommige mensen, vooral schizofrenen, halen werkelijkheid en fantasie door elkaar; een andere reden kan zijn om de echte dader te beschermen; of omdat ze het idee hebben niet meer hun onschuld te kunnen bewijzen en daarom maar bekennen in de hoop een lagere straf te krijgen; ten slotte kunnen mensen een vrijwillige valse bekentenis geven om andere zaken te verbergen (Vrij, 2002).

Gedwongen valse bekentenissen zijn het gevolg van trucs en druk van de politie. Wanneer een verdachte erg onder druk komt te staan, kan hij bekennen om onder die druk uit te komen. Het kan ook voorkomen dat een verdachte in de psychologische trucs van de politie trapt. Hier is dus sprake van *compliance*.

Ingebeelde valse bekentenissen ontstaan wanneer een onschuldige verdachte er zelf in gaat geloven het misdrijf te hebben gepleegd. In een onderzoek van Kassin en Kiechel (1996) werd aangetoond dat mensen zich kunnen inbeelden dat ze schuldig zijn, terwijl dat feitelijk niet het geval is, door ze daarvan te overtuigen. Proefpersonen kregen een reactietijdtaak op de computer. Daarbij werd benadrukt dat het verboden was de altoets in te drukken, omdat dan de computer zou vastlopen. Na enkele minuten begaf de computer het en werden de proefpersonen beschuldigd van het indrukken van de altoets. De proefpersonen werd gevraagd een schuldbekentenis te ondertekenen, 69% deed dit. Hier was dus ook weer sprake van *compliance*. Naderhand werden de proefpersonen opgewacht door een medewerker van de onderzoeker. Deze vroeg hoe het onderzoek was gegaan. Uit de reacties bleek dat 28% werkelijk geloofde de altoets te hebben ingedrukt; 9% haalde er zelfs allerlei details bij. Bij deze proefpersonen was dus sprake van suggestibiliteit.

Een punt van kritiek op de studie van Kassin en Kiechel is dat het afleggen van een bekentenis geen onmiddellijke en expliciete negatieve consequenties met zich meebracht, in tegenstelling tot bij een politieverhoor. Horselenberg et al. (2003) hebben de studie van Kassin en Kiechel over gedaan met onder andere het verschil dat de

proefpersonen 80% minder beloning zouden krijgen wanneer ze een bekentenis ondertekenen. Alsnog ondertekende 82% van de proefpersonen de valse bekentenis.

De twee klassieke experimenten van Asch (1955) en Milgram (1963) tonen ook aan dat normale mensen de neiging hebben iets te zeggen of te doen wat tegen hun gevoel (of normbesef) indruist wanneer ze sociale druk ervaren.

3.4 Methoden voor getuigenverhoor

Het getuigenverhoor is voor de politie een belangrijk middel. Er kunnen tactische aanwijzingen uit voortkomen die kunnen dienen als basis om verder te onderzoeken of zelfs als bewijsmiddel op de terechtzitting. Het is daarom van groot belang dat het getuigenverhoor zodanig professioneel wordt afgenomen dat er relevante maar ook valide informatie wordt verkregen.

Er zijn verschillende methoden van getuigenverhoor. Hier worden er twee besproken, namelijk geleide herinnering en het cognitief interview. Beide methoden zijn gebaseerd op *context reinstatement*. Dat houdt in dat, in dit geval, de getuige zich de context van het incident weer voor de geest haalt; een mentale reconstructie maakt van de context. Het idee daarachter is dat het ophalen van een herinnering aan een gebeurtenis makkelijker is als je de context voor ogen haalt of je erin bevindt. Op die manier haalt de getuige allerlei details op "die op zichzelf irrelevant zijn, maar die als *retrieval cue* voor andere, relevante herinneringen kunnen optreden" (Rassin, 2005, pp. 83-84). Dit heeft te maken met de manier waarop een gebeurtenis wordt opgeslagen in het geheugen (zie § 3.5.2).

3.4.1 Geleide herinnering

Bij geleide herinnering wordt de getuige door de verhoorder stap voor stap door de herinnering geleid. De getuige wordt gevraagd mentaal terug te gaan naar de betreffende situatie. Wanneer de context is opgeroepen wordt de getuige gevraagd de ogen te sluiten en te vertellen wat hij ziet, hoort en doet. De verhoorder begeleidt de herinnering door het stellen van open vragen in de tegenwoordige tijd.

Geleide herinnering is ontwikkeld door de Nederlandse politie. In zowat het enige onderzoek naar de effectiviteit, bleek deze matig (Rassin, 2005, p. 84). Thiecke, Sijbiling en Jackson (1996) concludeerden op basis van hun onderzoek dat geleide herinnering niet tot andere resultaten leidt dan een standaard verhoor.

3.4.2 Cognitief interview

In het cognitief interview staat eveneens *context reinstatement* centraal. Deze geheugenverbeterende methode werd ontwikkeld door de Amerikaanse psychologen

Geiselman, Fisher, Mackinnon en Holland (1986). Later is deze vernieuwd door kennis van interpersoonlijke communicatie te integreren.

Bij het cognitief interview krijgt de getuige vier instructies. De eerste instructie is de context van het incident voor de geest te halen. Wanneer dat beeld is opgeroepen, wordt de getuige aangemoedigd elk detail van de herinnering te rapporteren. Dit heeft als doel zoveel mogelijk *retrieval cues* te genereren. De laatste twee instructies hebben een ander doel, namelijk "het onderdrukken van stereotypen die de herinnering kunnen vervuilen" (Rassin, 2005, p. 85). De getuige wordt gevraagd de gebeurtenis te vertellen in een ongebruikelijke chronologie, bijvoorbeeld achterstevoren. Ook wordt de getuige geïnstrueerd het incident te beschrijven vanuit de positie van een ander. Op deze manier wordt voorkomen dat er vermenging plaatsvindt van zijn eigen waarneming en de scriptkennis van een dergelijke gebeurtenis, zodat er een zuivere weergave van de herinnering wordt gegeven. Een getuige heeft namelijk geen script voor de gebeurtenis achterstevoren en kan dus niet onbewust de gaten in zijn herinnering aanvullen met scriptkennis. Scripts of kennisschema's zijn mentale representaties van bepaalde gebeurtenissen en bestaan vaak uit routinematige handelingen of elkaar opvolgende acties.

Milne en Bull (2002) hebben onderzoek gedaan naar de effectiviteit van het cognitief interview en kwamen tot de conclusie dat alleen de eerste instructie of een combinatie van de eerste instructie met de tweede significant meer details opleverde. Instructie drie en vier voegden dus niets toe. Het effect was het sterkst bij vijfjarigen en het zwakst bij volwassenen.

3.5 Waarneming en geheugen

Het doel van een opsporingsonderzoek is het ophelderen van een misdrijf. Eén van de aspecten die aan die opheldering bijdraagt, is hetgeen een getuige, slachtoffer en dader waargenomen heeft ten tijde van het delict. Tijdens een verhoor wordt hen gevraagd een verklaring af te leggen over hun waarnemingen. De betrouwbaarheid (validiteit) van zo'n verklaring wordt onder andere beïnvloed door het waarnemings- en geheugenproces van mensen. Er zijn vele factoren die invloed hebben op de waarneming en het geheugen, waardoor hierin onbewust fouten kunnen ontstaan.

3.5.1 Waarneming

Waarnemen vindt plaats doormiddel van onze zintuigen. De zintuigen worden geactiveerd door prikkels van buitenaf, waardoor elektrische stromen ontstaan die naar de hersenen worden geleid. In de hersenen wordt er betekenis gegeven aan de elektrische stromen. Zo ontstaat er een waarneming. De interpretatie van die waarneming is per individu verschillend.

Factoren die invloed hebben op de waarneming

De factoren die invloed hebben op de waarneming kunnen worden ingedeeld in interne en externe factoren. Interne factoren hebben betrekking op de beperkingen van de zintuigen. Externe factoren hebben te maken met de gebeurtenis zelf en de omstandigheden. De interne en externe factoren voor wat betreft de visuele waarneming worden hieronder schematisch samengevat (zie tabel 3.1) (Van Amelsvoort et al., 2006). Twee belangrijke factoren worden er uitgelicht en besproken.

Tabel 3.1 Invloeden op de visuele waarneming.

Visuele waarneming	
Interne factoren	Externe factoren
Langzame aanpassing licht/donker	Verlichting
Langzame waarneming	Afstand
Gezichtsbeperking	Weersomstandigheden
Overprikkeling netvlies	Expositietijd
Blinde vlek	Obstakels
Oogstoornissen	Positie
Kleurstoornis	

Langzame aanpassing licht/donker

Het duurt een half uur voordat ogen volledig zijn aangepast aan het donker. Wanneer mensen pas net in het donker zijn, kunnen ze dus nog niet goed zien. In het donker zijn kleuren nauwelijks waarneembaar, vooral als een persoon net uit het licht komt. Het is daarom van belang om, tijdens een verhoor van iemand die in het donker heeft waargenomen, altijd te vragen hoe lang diegene al in het donker was.

Verlichting en afstand

Uit onderzoek naar de invloed van verlichting en afstand op de betrouwbaarheid van gezichtsherkenning is gebleken dat bij een verlichtingsniveau vanaf 10 lux (straat met heldere verlichting) en een afstand van maximaal 12 meter er in principe goede waarnemingsomstandigheden zijn. Dit geldt voor zowel het herkennen van gezichten van bekende als onbekende personen. Bij minder verlichting en grotere afstanden neemt de betrouwbaarheid van de waarneming af (Wagenaar et al., 1996; De Jong et al. 2005).

3.5.2 Geheugen

Er is binnen de wetenschap nog geen zekerheid over hoe het geheugen functioneert. Een van de meest invloedrijke modellen voor de werking van het geheugen is het modale model. Volgens dit model kan het geheugen worden ingedeeld in een kortetermijngeheugen en een langetermijngeheugen (Wessel & Wolters, 2002).

Korte- en langetermijngeheugen

In het kortetermijngeheugen komt informatie uit de zintuigen samen en wordt er betekenis aan gegeven. Het kortetermijngeheugen heeft een beperkte capaciteit, waardoor informatie snel verloren gaat en wordt vervangen door nieuwe informatie.

Door informatie te herhalen kan je informatie langer in het kortetermijngeheugen houden. Bovendien zou het repeteren van informatie een belangrijk hulpmiddel zijn om de informatie in het langetermijngeheugen te krijgen (Wessel & Wolters, 2002). Gemiddeld kunnen mensen 7 eenheden onthouden in het kortetermijngeheugen. Door eenheden te groeperen, *chunking*, kan meer informatie worden vastgehouden (Rassin, 2005). Bijvoorbeeld, het nummer 0214365879 kan beter worden onthouden in de vorm van 02-14-36-58-79.

Het langetermijngeheugen is het permanente geheugen. Het is passief en de informatie is niet bewust beschikbaar. Er kunnen elk moment nieuwe dingen in het langetermijngeheugen worden opgeslagen.

Fases

Er zijn verschillende fases bij het vormen van een herinnering: informatie moet eerst worden opgeslagen voordat het later kan worden opgehaald. Het opslaan van informatie wordt in de psychologie *encoderen* genoemd. Er kan onderscheid worden gemaakt tussen *elaboratief encoderen* en *integratie*. Bij elaboratief encoderen wordt een relatie gelegd tussen binnenkomende informatie en de context daarvan. Er kunnen ook relaties worden gelegd tussen de nieuwe informatie en al bestaande kennis. Integratie is meer gericht op het verwerken van fysieke kenmerken van een te leren item. Elaboratief encoderen zorgt voor een betere kwaliteit herinnering dan integratie (Wessel & Wolters, 2002).

Het terugvinden van materiaal in het geheugen wordt ophalen (retrieval) genoemd. Hierdoor kan de informatie in het geheugen weer worden gebruikt. Er zijn twee manieren van ophalen: associatief ophalen en ophalen met behulp van een zoekproces (Wessel & Wolters, 2002). Ophalen begint altijd met een retrieval cue (ophaalaanwijzing). Deze cue activeert alle deelherinneringen waarmee het geassocieerd is. Hoeveel deelherinneringen op deze manier opgehaald kunnen worden, hangt af van het aantal en de sterkte van de associaties. Door actief ophaalaanwijzingen te variëren en aan te passen kunnen meer deelherinneringen worden opgehaald. Dit is het ophalen met behulp van een zoekproces (Wessel & Wolters, 2002).

Het herinneren is dus een cyclisch proces waarbij opeenvolgend deelherinneringen worden teruggevonden zodat geleidelijk een steeds completere herinnering ontstaat.

Factoren die van invloed zijn op het geheugenproces

Hierboven werden al de factoren gegeven die van invloed zijn op de visuele waarneming. Er zijn ook allerlei factoren die van invloed zijn op het geheugen. Deze factoren worden samengevat in tabel 3.2. Er wordt een indeling gemaakt in factoren die invloed hebben op de fase *encoderen* en factoren die invloed hebben op de fase *ophalen*. Ook hier worden niet alle factoren besproken, maar worden er enkele belangrijke uitgelicht.

Tabel 3.2 Invloeden op geheugen

Geheugen	
Encodereren	Ophalen
Verwachting	Retentietijd
Expositietijd	Zekerheid
Interesse	Transformatie
Opvallendheid	Context
Wapengerichtheid	Groepsprocessen
Stress	Autoriteit
Fysieke conditie	(Suggestieve) vraagstelling
	Attitude van verhoorder

Verwachting

Met name wanneer de prikkel van buitenaf zwak is, kan het voorkomen dat we zien wat we verwachten of denken te zien. Zogenaamde kennisschema's van bepaalde situaties kunnen de interpretatie van gebeurtenissen en het later herinneren vertekenen. Bij het herinneren van situaties blijken elementen die niet aanwezig waren, maar die op basis van het kennisschema wel verwacht werden, soms ten onrechte te worden herinnerd. Bijvoorbeeld, een getuige van een bankoverval heeft een kennisschema van een bankoverval waarin bivakmutsen voorkomen. Het kan dan voorkomen dat die getuige zich meent te herinneren dat er bij de bankoverval bivakmutsen werden gebruikt, terwijl dat niet het geval was.

Wapengerichtheid

Tijdens het ervaren van een sterke emotie wordt de aandacht vernauwd en concentreert men zich op de meest belangrijke en centrale aspecten in de situatie. Deze belangrijke en centrale aspecten (zoals een wapen) worden vaker en in meer detail herinnerd dan de niet direct belangrijke, perifere, details (zoals het gezicht van de dader) (Wessel & Wolters, 2002).

Context

Het ophalen van een herinnering wordt vergemakkelijkt als de context van die gebeurtenis weer voor de geest wordt gehaald of wanneer de betrokkene zich weer in de context begeeft. Dit komt door de manier waarop een gebeurtenis wordt opgeslagen in het geheugen, namelijk als een soort netwerk. Dat netwerk bestaat uit alle details van de gebeurtenis, waaronder de context. Wanneer een onderdeel van het netwerk (zoals de context) wordt opgehaald, wordt het ophalen van de onderdelen van het netwerk die hieraan gekoppeld zijn gemakkelijker. Bij een reconstructie wordt gebruik gemaakt van dit proces (Van Amelsvoort et al., 2006).

Vraagstelling

Het soort vraag en de formulering van een vraag kunnen invloed hebben op de validiteit van een herinnering. Open vragen leveren de meeste en de meest valide informatie op, die afkomstig is uit het referentiekader van de persoon die wordt gehoord. De kans op

het geven van misleidende informatie is kleiner dan bij gesloten vragen (Van Amelsvoort et al., 2006). Gesloten vragen bevatten vaak informatie die suggestief kan zijn en de verhoorde naar een antwoord stuurt. Bij meerkeuzevragen wordt de verhoorde gedwongen een keuze te maken voor een antwoord die hij anders misschien niet gegeven zou hebben. Hierdoor kunnen de herinneringen worden veranderd.

Ook open vragen kunnen suggestief zijn, door de manier waarop de vraag geformuleerd wordt. Uit onderzoek van Elisabeth Loftus bleek dat wanneer je ooggetuigen vraagt: "Hoe hard reden de auto's toen ze tegen elkaar botsten?" ze de snelheid 30 km/uur lager inschatten dan wanneer je ze vraagt: "Hoe hard reden de auto's toen ze op elkaar knalden?" (Loftus, 1997).

3.6 Communicatieve vaardigheden

Communicatie vormt de basis voor de interactie van de psycholoog met de politie en de aangever, getuige of verdachte. Daarin spelen niet alleen gespreksvaardigheden maar ook houding en gedrag een rol.

In deze paragraaf worden allereerst de basisgespreksvaardigheden besproken die de psycholoog, maar bijvoorbeeld ook de verhoorders moeten beheersen. Daarna komt de 'Roos van Leary' aan bod. Dit interactiemodel geeft de verschillende gedragsposities weer die mensen kunnen innemen.

3.6.1 Basisgespreksvaardigheden⁷

Enkele belangrijke luistervaardigheden zijn: aandachtgevend gedrag; het stellen van vragen; parafraseren van inhoud; samenvatten; en het reflecteren van gevoelens. Een belangrijke regulerende vaardigheid is: situatie verduidelijken. Deze basisvaardigheden worden hier kort besproken.

Aandachtgevend gedrag

"Aandachtgevend gedrag bestaat uit verbale en non-verbale gedragingen, die bedoeld zijn om de ander vrijuit te laten praten en te stimuleren om met zijn verhaal door te gaan" (Van der Molen et al., 1995).

De non-verbale gedragingen van aandachtgevend gedrag zijn: oogcontact; een ontspannen lichaamshouding; stimulerende gebaren, zoals een hoofdknik en handgebaren.

Een andere manier om aan te geven dat je luistert is door 'verbaal te volgen'. De ander wordt gestimuleerd om met zijn verhaal door te gaan door kleine aanmoedigingen als: 'mm, mm'; 'ja, ja' en 'en toen'. Deze kleine aanmoedigingen moeten zo getimed worden dat ze vallen in de natuurlijke korte pauzes in het verhaal van de spreker. De

---

⁷ Deze gehele subparagraaf, behalve 'confronteren', heeft als bron: Van der Molen et al., 1995.

aanmoedigen zijn het meest functioneel bij iemand die langzaam en met horten en stoten praat. Ook een kleine stilte kan aanmoedigend zijn. Het omgaan met stiltes is echter heel moeilijk.

Het stellen van vragen

Er kan onderscheid worden gemaakt in open en gesloten vragen. Open vragen zijn geschikt als je van de ander het hele verhaal wilt horen. Gesloten vragen zijn beter wanneer je specifieke informatie wilt hebben.

Open vragen nodigen de ander uit zijn verhaal te vertellen vanuit zijn eigen gedachtewereld. Door het stellen van open vragen, wordt meestal meer informatie verkregen. Open vragen beginnen vaak met: wie, wat, waar, wanneer, welke, hoe en dergelijke.

Gesloten vragen zijn vragen die een bepaald type antwoord impliceren. Ze komen voort uit de gedachtewereld van degene die ze stelt en zijn dan ook vaak bedoeld om diens ideeën te toetsen. Ze bevatten altijd informatie en zijn daardoor vaak suggestief. Door de gesloten vraag kan de ander (onbewust) beïnvloed worden. Aangezien een gesloten vraag heel kort beantwoord kan worden, blijft het gesprek niet erg op gang en moeten er steeds nieuwe vragen bedacht worden.

Wanneer bepaalde dingen in het verhaal van de ander niet duidelijk zijn of nader geconcretiseerd moeten worden, is doorvragen noodzakelijk. Doorvragen sluiten aan bij wat de ander al gezegd heeft. Het kunnen zowel open als gesloten vragen zijn.

Parafraseren van inhoud

Een parafrase is een korte, in eigen bewoordingen gestelde herhaling van wat de ander net gezegd heeft. Ze is qua toon tentatief, veronderstellend. Met een parafrase kan worden gecontroleerd of je de ander begrepen hebt. Tegelijkertijd merkt de ander dat je luistert en wordt hij gestimuleerd verder te praten en met aanvullingen te komen. Een parafrase geeft ook richting aan een gesprek.

Samenvatten

Een samenvatting heeft betrekking op een langer deel van het gesprek dan een parafrase. Het geeft kort in eigen bewoordingen de hoofdelementen uit het voorgaande betoog weer. Een samenvatting brengt structuur in het gesprek door de hoofdzaken te ordenen en eventueel met elkaar in verband te brengen. Daarnaast kan men met een samenvatting sturen naar die elementen die voor het gespreksdoel relevant zijn. Ook de samenvatting kan fungeren als controle of alles goed begrepen is.

Het reflecteren van gevoelens

Het reflecteren van gevoelens houdt in dat kort en in eigen bewoordingen de belangrijkste gevoelens die in de woorden van de ander doorklinken worden

weergegeven. Door een gevoelsreflectie merkt de ander dat zijn gevoelens begrepen en geaccepteerd worden. Daarnaast geeft het de ander een veilig gevoel bij het uiten van zijn gevoel. Bovendien kan met een gevoelsreflectie worden gecontroleerd of de gevoelens juist opgepikt worden.

Situatie verduidelijken

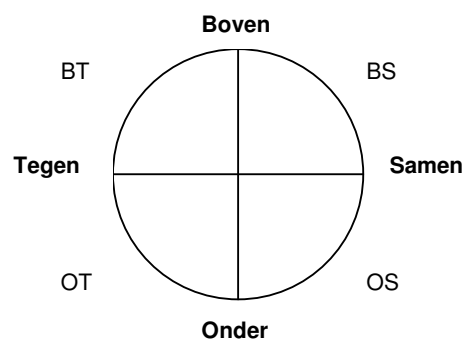
Deze vaardigheid is bedoeld om de tijdens het gesprek ontstane onduidelijkheden of misverstanden te onderkennen en deze in het gesprek aan de orde te stellen. Het gaat dan met name om wederzijdse verwachtingen die niet (meer) goed met elkaar sporen. Bij situatie verduidelijken wordt eigenlijk een gesprek over een gesprek gevoerd: er is sprake van 'metacommunicatie'. Daarbij wordt enige afstand genomen van het gesprek dat gevoerd werd.

Confronteren

Wanneer er in het verhaal van de ander tegenstrijdigheden zitten of er zijn tegenstellingen in gedrag en beweringen, dan kan men de gesprekspartner hiermee confronteren. De confrontatie is bedoeld om helderheid te scheppen in het gesprek. Het is van belang de confrontatie kort te houden en een neutrale toon te gebruiken. Bij een beschuldigende of moraliserende toon is de kans groot dat de gesprekspartner daarop reageert, in plaats van te reageren op de inhoud (Van Amelsvoort et al., 2006).

3.6.2 De Roos van Leary

De Roos van Leary is een schematische weergave van verschillende gedragsmogelijkheden en de uitwerking daarvan op anderen. De Roos bestaat uit 2 assen: de verticale as geeft de mate van invloed aan en de horizontale as de mate van (behoefte aan) acceptatie. Gedrag dat is gericht op veel invloed wordt *Boven* gedrag genoemd, daartegenover wordt gedrag dat niet of nauwelijks is gericht op invloed *Onder* gedrag genoemd. Gedrag gericht op acceptatie is *Samen*. Daar tegenover staat *Tegen* (Van Amelsvoort et al., 2006).

Figuur 3.1 De Roos van Leary

De vier kwadranten van dit model geven het interpersoonlijk gedrag weer dat door de verschillende combinaties van deze opstellingswijzen kan worden onderscheiden.

BS= gedrag dat is gericht op invloed en acceptatie: leidend gedrag.

OS= gedrag gericht op acceptatie, maar niet op invloed: volgend gedrag.

OT= niet gericht op invloed, maar evenmin op acceptatie: verdedigend gedrag.

BT= niet gericht op acceptatie, maar wel op invloed: aanvallend gedrag (Van Amelsvoort et al., 2006).

Elke positie in de cirkel kan variëren in intensiteit. Naarmate iemand een bepaald gedragstype in sterkere mate vertoont, wordt hij verder naar buiten geplaatst. De posities uiten zich in zowel verbaal als in non-verbaal gedrag (Van Amelsvoort et al., 2006).

Boven roept *Onder* op en *Onder* roept *Boven* op, complementair. *Samen* roept *Samen* op en *Tegen* roep *Tegen* op, symmetrisch. De positie in de Roos die twee mensen ten opzichte van elkaar innemen is van invloed op de interactie. Door een bepaalde positie te kiezen (en het interpersoonlijke gedrag dat daar bij hoort) kan iemand de interactie bevorderen of belemmeren (Van Amelsvoort et al., 2006).

In een verhoorsituatie kan het voorkomen dat de verdachte heel erg *Boven-Tegen* zit: hij voelt zich beter dan wie dan ook, vertrouwt alleen zichzelf en ziet de verhoorder als vijandig. Om de verdachte te laten meewerken, moet hij wat meer naar *Onder* en *Samen* bewogen worden. *Onder* wordt opgeroepen door *Boven* en *Samen* wordt opgeroepen door *Samen*. De verhoorder kan dus het beste in het segment *Boven-Samen* gaan zitten om de communicatie te verbeteren.

Samenvatting

Psychologen die door de politie worden ingezet om te adviseren bij een verdachtenverhoor moeten bekend zijn met de technieken van verdachtenverhoor. Als ze weten welke opbouw het verhoor heeft, dan weten ze wat de goede momenten zijn om te coachen en kunnen ze hun adviezen timen. Aangezien er bij verhoor bijna altijd sprake is van druk, is het goed om rekening te houden met de suggestibiliteit van de verdachte om valse bekentenissen te voorkomen. Deze begrippen moeten dan ook bekend zijn.

Psychologen die worden ingezet voor een getuigenverhoor of de beoordeling van de verklaring van een getuige moeten de technieken van getuigenverhoor kennen en rekening houden met de waarnemingsomstandigheden van de getuige en factoren die het geheugen van de getuige beïnvloeden. Kennis van waarneming en geheugen zijn dus ook onmisbaar.

Tenslotte moeten psychologen goede communicatieve vaardigheden hebben, want in interactie met de politie en bij het adviseren van de verhoorders over de interactie met getuigen of verdachten luistert goede communicatie erg nauw.

4 Resultaten

Door middel van interviews met rechercheurs en psychologen is getracht informatie te krijgen over de rol van psychologen in opsporingsonderzoek. Bij de analyse van de interviews zijn thema's geformuleerd naar aanleiding van de onderzoeksvragen. Daarnaast werden enkele interessante nieuwe thema's door de geïnterviewden aan de orde gesteld. De oorspronkelijke thema's en de nieuwe thema's worden in een zinvolle volgorde behandeld. In dit hoofdstuk wordt per thema een beschrijving gegeven van de informatie die uit de interviews kwam. Hierbij zullen de twee onderzoeksgroepen apart behandeld worden. Te beginnen met de psychologen.

4.1 Psychologen

De interviewvragen voor de psychologen richtten zich op zeven thema's: de opleiding en loopbaan (achtergrond) van de geïnterviewden; het soort zaken waarin zij zijn geconsulteerd; de vragen die hen werden voorgelegd door de politie; welke werkwijze ze hanteren; of er een eindproduct wordt gegeven in de vorm van een rapport; wat de gewenste kwaliteiten zijn van een psycholoog die adviseert in de opsporing; welke kennis uit de psychologie wordt toegepast; en wat de verwachting is voor de toekomst. Daarnaast werden in de interviews een aantal nieuwe thema's door meerdere psychologen ter sprake gebracht: dat ze als psycholoog graag vroeg in het opsporingsproces worden ingeschakeld; dat ze van tevoren duidelijke afspraken willen maken met het rechercheteam; dat je jezelf niet moet indekken of juist wel; dat de politie vaak een verkeerd beeld heeft van wat een psycholoog kan; dat de politie geen zicht heeft op de kwaliteit van deskundigen; dat de politie graag ziet dat de psycholoog in hun straatje mee praat; en hoe het praktijkadvies niet moet.

De informatie die in de interviews gegeven is, is voor een groot deel heel feitelijk. Slechts daar waar de geïnterviewde interessante opmerkingen maakte over zijn/haar beleving, ervaring of mening, wordt geciteerd.

Achtergrond van de geïnterviewden

Drie van de zeven geïnterviewde psychologen (P2, P4 en P6) hebben een sociaal-psychologische achtergrond. Zij zijn geschoold in het overbrengen van communicatieve vaardigheden, het coachen van mensen op het gebied van interactie. Twee van hen (P4 en P6) zijn hun loopbaan begonnen met het geven van trainingen in communicatieve vaardigheden bij de politie vanuit een trainingsbureau. Ze hebben beide de overstap gemaakt naar de Rechercheschool in Zutphen, ofwel Politieacademie⁸. Zij geven nu researchecursussen en geven daarnaast ook praktijkadvies op het gebied van verhoor.

---

⁸ De Rechercheschool in Zutphen heet nu Politieacademie, locatie Zutphen.

De derde psycholoog (P2) is via een stage bij de Politieacademie in Zutphen terechtgekomen. Toen er een vacature vrijkwam bij de Politieacademie is hij vast in dienst gekomen bij de politie. Hij heeft gewerkt voor de vakgroep informatierecherche en de vakgroep jeugd en zeden en geeft nu les in verdachtenverhoor. Tijdens een stage bij de DNRI heeft hij kennis gemaakt met praktijkadvies en dat werk heeft hij voortgezet op de academie.

Twee geïnterviewde psychologen (P1 en P3) hebben een klinisch-psychologische achtergrond. Ook zij zijn bij de Politieacademie in Zutphen komen werken. Daar hebben ze alle nodige kennis op het gebied van opsporingsonderzoek en verhoor opgedaan. P1 geeft les aan de politie in het verhoren van verdachten en geeft praktijkadvies bij verdachtenverhoor. Daarnaast houdt hij zich bezig met 'geleide herinnering'. P3 heeft op de Politieacademie in Zutphen veel rechechecursussen mede ontwikkeld. Zij stond ook aan de wieg van de standaardverhoorstrategie. Nu werkt ze zelfstandig. Ze geeft praktijkadvies bij verhoren van kinderen, verstandelijk gehandicapten en verdachten. Ze beoordeelt zaken voor de Officier van Justitie of de rechter, organiseert studiedagen en geeft trainingen.

De vijfde psycholoog die werd geïnterviewd (P5) heeft een andere achtergrond. Ze studeerde gezondheidswetenschappen met de richting geestelijke gezondheid, en psychologie met de richting cognitieve functiestoornissen. Ze heeft vanuit de universiteit voor de politie onderzoek gedaan naar vermiste personen. Toen er een plek vrij kwam op de Politieacademie in Zutphen is ze daar gaan werken als docent en gedragswetenschapper. Daar heeft ze een nieuw gespreksmodel voor getuigenverhoor ontwikkeld. Ze heeft dus expertise in vermiste personen en getuigenverhoor en geeft daar ook les in.

De laatste psycholoog (P7) is afgestudeerd in de ontwikkelingspsychologie. Tijdens de opleiding heeft ze als bijvakken functieleer, neuropsychologie en arbeid en organisatiepsychologie gevolgd. Met dat laatste vak is ze selectiewerk gaan doen voor de basispolitieopleiding bij de Rijks Psychologische Dienst. Ze heeft een postdoctorale opleiding klinische psychologie gedaan en is gaan werken als adviseur voor de politie. Dat vond ze zo leuk dat ze in dienst van een korps is gaan werken als psycholoog. Ze heeft vervolgens de agentenopleiding gedaan bij de politie zodat ze goed zou weten in welke context ze advies geeft. Nu adviseert ze in opsporingsonderzoek over de aanpak van een verdachte, getuige of aangever.

Wat opviel tijdens de interviews, is dat de opstelling ten aanzien van het maken van fouten divergeert. De ene psycholoog is, toen zij startte met het geven van praktijkadvies, intensief begeleid door een ervaren collega. Zij vindt dat je absoluut geen fouten mag maken in dit type werk en vraagt daarom nog altijd bij elk advies feedback

aan ervaren collega's. Een andere psycholoog heeft nooit meegelopen, maar alles geleerd door het te doen, daarbij zijn wel eens fouten gemaakt.

Kort samengevat hebben al deze psychologen, naast kennis op hun vakgebied binnen de psychologie, kennis opgedaan binnen de politieorganisatie over de manier waarop de politie in elkaar steekt, hoe een opsporingsonderzoek verloopt en hoe een verdachtenverhoor gaat. Dat deze combinatie van kennis belangrijk is, komt aan de orde bij de gewenste kwaliteiten van een psycholoog.

Soort zaken

Het soort zaken waarin de geïnterviewde psychologen praktijkadvies gaven, komt sterk overeen. Advies voor verdachtenverhoor kwam hoofdzakelijk voor in recherche-onderzoeken waarbij het gaat om ernstige delicten: moord, doodslag, ernstige zedenzaken. Advies naar aanleiding van een getuigenverhoor kan ook in andere soorten zaken, zoals inbraken of mishandeling of iedere andere zaak waarbij de getuigenis belangrijk is.

Vragen van de politie

De geïnterviewden is gevraagd welke vragen hen door de politie zoal worden voorgelegd. De vragen die de politie stelt als het draait om een getuige zijn anders dan wanneer het draait om een verdachte.

Psychologen P1 en P5 hebben, van de geïnterviewden, het meest te maken met vragen van de politie omtrent een getuige. Hen zijn de volgende vragen voorgelegd.

- Heeft geleide herinnering zin?
- Wilt u een geleide herinnering doen?
- Hoe betrouwbaar is de getuige?
- Hoe betrouwbaar is de verklaring van de getuige?
- Heeft een confrontatie zin?

Met het begrip betrouwbaar wordt in deze context bedoeld hoe waarheidsgetrouw iets is. Binnen de psychologie noemen we dat valide.

De overige psychologen hebben meer te maken met vragen omtrent een verdachte. Zij gaven de volgende vragen als voorbeeld.

- Hoe is de verdachte, hoe gaat hij reageren, wie kan het beste verhoren, wat moet de strategie zijn?
- Waarom zou hij dit gedaan kunnen hebben, kunt u iets zeggen over het motief?
- Kunt u helpen bij het verhoorplan?
- Kunt u coachen bij het verhoor?
- Wat is de waarde van de verklaring?
- Zou dit een valse bekentenis kunnen zijn?
- Denkt u dat de verdachte ons meer gaat vertellen of niet?

Vroeg inschakelen

De psychologen zijn het er wel over eens dat ze het liefst zo vroeg mogelijk worden ingeschakeld. Het liefst al voordat de eerste verhoren hebben plaatsgevonden. Op die manier hebben ze de tijd en de rust om alles goed voor te bereiden: dingen onderling goed af te stemmen, over dingen te discussiëren, verhoorkoppels samen te stellen, de valkuilen te benoemen, enzovoort. Wanneer een psycholoog in een later stadium wordt ingeschakeld, is het rechteam al in valkuilen gestapt, is de toon in het verhoor gezet en dat kan vaak niet teruggedraaid worden. Juist in een vroeg stadium heb je nog veel sturingsmogelijkheden.

Afspraken maken

Alle psychologen gaven tijdens het interview aan dat ze het erg belangrijk vinden om, voordat ze aan de slag gaan voor een rechteam, goede afspraken te maken. Daarbij staat centraal wat de hoofdvraag van het rechteam is en wat hun doel is. Het team moet uitleggen wat ze precies willen dat de psycholoog doet, maar ook wat ze niet willen. Uit de casus van de Schiedammer parkmoord bleek al hoe belangrijk het is van tevoren duidelijk af te spreken welke rol de deskundige vervult en wat wiens verantwoordelijkheden zijn. De geïnterviewden waren hier ook erg stellig over. De psycholoog is verantwoordelijk voor het advies. De verantwoordelijkheid van de uitvoering ligt bij de politie. Daarnaast worden er tussen de psycholoog en het rechteam afspraken gemaakt over de manier van communiceren en de manier van samenwerken.

Het rechteam moet alle informatie over de zaak geven waarvan zij denken dat de psycholoog ze nodig kan hebben. Daarnaast kan de psycholoog ook om aanvullende informatie vragen. De psycholoog wil bijvoorbeeld weten waarvan iemand verdacht wordt en voor welk feit ze hem willen horen. Op basis van deze informatie kan de psycholoog zichzelf een beeld vormen van de verdachte en de zaak en dan zelf conclusies trekken.

Werkwijze

Aan de psychologen is gevraagd uit te leggen hoe ze te werk gaan bij het geven van praktijkadvies. Wat bleek is dat de psychologen in grote lijnen dezelfde werkwijze hanteren. Met uitzondering van degene die zich met advies met betrekking tot getuigen bezighoudt. Bij de bespreking wordt dan ook een onderscheid gemaakt tussen de werkwijze als het gaat om advies met betrekking tot een *verdachte* en de werkwijze als het gaat om advies met betrekking tot een *getuige*. In deze volgorde worden de werkwijzen besproken.

Vorbereiding verdachtenverhoor

De geïnterviewde psychologen gaven aan dat zij allereerst veel over de zaak en de persoon van de verdachte willen weten. Het is daarbij belangrijk dat ze goed het onderscheid weten te maken tussen feiten en hypothesen van de politie. Ze moeten de interpretatie van de politie er uit halen.

Bij het bespreken van de zaak willen de psychologen weten wat er verzameld is aan bewijsmateriaal en tactische aanwijzingen. Op grond daarvan inventariseren ze welke informatie ze van de verdachte willen krijgen en welke informatie er nog aan de verdachte voorgelegd moet worden. Ook is het belangrijk om te weten welke informatie de verdachte al heeft gekregen. Er kunnen alvast scenario's worden uitgedacht en uitgeschreven die laten in het verhoor kunnen worden getoetst.

Afhankelijk van de zaak en de vraag aan de psycholoog, willen de geïnterviewden - naast informatie over de zaak - informatie over het verleden, het gedrag, en de cognitieve vermogens van de verdachte. Zij willen bijvoorbeeld weten wat zijn leeftijd en achtergrond is; hoe hij op de middelbare school was; hoe hij met mensen om gaat; hoe hij in relaties is; hoe hij zich gedroeg tijdens de aanhouding en eventuele eerdere verhoren; of er een rapportage pro justitia is of een reclasseringsrapport; hoe het is met zijn geheugen, concentratievermogen en intelligentie; en hoe suggestibel en *compliant* de verdachte is. Deze informatie wordt vervolgens gebruikt om in te schatten hoe de verhoorders met de verdachte om moeten gaan, hoeveel druk de verdachte kan hebben en welke verhoorstrategie het beste zal werken.

Al deze informatie kan worden gebruikt bij het opstellen van een verhoorplan. Daarin komt te staan wie de verhoren gaan doen, wanneer deze zullen plaatsvinden en welke strategie daarbij gehanteerd wordt. De psychologen vertelden dat ze proberen concrete handvatten te bieden waarmee het team verder kan. Met een goede voorbereiding en een verhoorplan zou een team een paar uur uit de voeten moeten kunnen tijdens het verhoor.

Verdachtenverhoor

Bij het begeleiden van een verdachtenverhoor integreren de psychologen kennis van verhoortechnieken met kennis uit de psychologie en passen dit toe in aanwijzingen voor de verhoorders. Ze coachen vanuit de regiekamer, waar ze zitten mee te kijken met het verhoor. De aanwijzingen worden via een soort chatprogramma op de computer doorgegeven. De verhoorders hebben een beeldscherm waarop de aanwijzingen te lezen zijn. Alle geïnterviewde psychologen waren het er over eens dat men zeer terughoudend moet zijn bij het geven van aanwijzingen. Het kan zeer storend zijn voor de verhoorders. Ze beperken zich dan ook tot het doorgeven van steekwoorden en korte opmerkingen.

Wanneer iets langere tijd gezegd moet worden, wordt even pauze gehouden en komen de verhoorders en de psycholoog bij elkaar.

Twee psychologen gaven aan dat zij pertinent niet zelf de berichten intypen, maar dat iemand van de politie laten doen. In veel regio's heeft de politie een rechercheur als verhoorcoach in de regiekamer zitten die de berichten intypt. De psychologen hebben er verschillende redenen voor. Het typen zou afleiden van hun coachende taak. Ze hebben geen opsporingsbevoegdheid en dus geen bevoegdheid de verhoorders direct te sturen. Hun verantwoordelijkheid ligt bij het advies en de verantwoordelijkheid over de uitvoering van het advies ligt bij de politie, dus die moet steeds beslissen of de aanwijzingen van de psycholoog worden doorgegeven aan de verhoorders. Ten slotte werd als reden gegeven dat de psycholoog het belangrijk vindt dat een juridisch geschoold persoon (zoals een verhoorcoach van de politie) een aanwijzing in overweging neemt voordat deze aan de verhoorders wordt doorgegeven.

Drie psychologen gaven aan dat de standaardverhoorstrategie de basis vormt voor de adviezen bij het verhoren van verdachten. Bij deze strategie is sprake van drukopbouw. Het verhoor wordt op zodanige manier opgebouwd met vragen, samenvattingen en confrontaties dat iemand op een strategische manier wordt bewogen de waarheid te vertellen (zie § 3.1.1 over de standaardverhoorstrategie). Het moet wel toelaatbare druk blijven. P7 vertelt dat mensen best wel mogen ervaren dat iets een pittig verhoor is, daarvoor zitten ze bij de politie, maar ze moeten niet onder te zware druk worden gezet. Bij teveel druk kunnen ze dingen gaan zeggen die niet waar zijn (wat wel vaker gebeurt), die ze anders niet zouden zeggen. Een voorbeeld daarvan is een valse bekentenis. Psychologen kunnen een rol spelen bij de inschatting van de mate van druk die een verdachte kan hebben.

Getuigenverhoor

Psycholoog P5 is gespecialiseerd in getuigenverhoor. Ze vertelde dat ze bij het achteraf beoordelen van een getuigenverhoor vaak alleen het proces-verbaal (pv) van het verhoor gebruikt. Bij het bestuderen van dat pv wordt dan gelet op:

- waar de getuige stond;
- waar hij de verdachte heeft gezien;
- op welke afstand;
- verlichtingsomstandigheden;
- wat voor weer het was;
- of er belemmeringen of obstakels tussen zaten;
- of hij van boven naar beneden kijkt of andersom.

Dit zijn vragen die echt met waarneming te maken hebben.

Er wordt ook gelet op wat er is gebeurd na het incident dat de getuige heeft gezien. De psycholoog vraagt zich dan af:

- hoeveel tijd er zit tussen de verklaring en het incident;
- of de getuige misschien een krantenbericht heeft gelezen;
- of hij met andere getuigen heeft gepraat.

Dat zijn vragen naar factoren die van invloed kunnen zijn op hoe waarheidsgetrouw de herinnering aan het incident is. Op basis van de antwoorden op deze vragen kan een advies worden gegeven over de waarde van de verklaring, of een confrontatie zin heeft, enzovoort. Helaas komt het zelden voor dat de politie al deze punten heeft gevraagd aan de getuige.

Geleide herinnering bij een getuigenverhoor

De methode van geleide herinnering wordt omschreven in § 3.2.1. Psycholoog P1 heeft al 11 jaar ervaring met geleide herinnering. Hij noemt een paar kantekeningen van de methode. Iedere keer dat een getuige wordt verhoord, wordt de herinnering aan de gebeurtenis beïnvloed. *“Je bevindt je op glad ijs wanneer je geleide herinnering doet nadat een getuige al eerder is verhoord”*, meent P1. Daarnaast worden er in een verhoor op een gegeven moment vragen gesteld over zaken waar de getuige niet uit zichzelf over gepraat heeft. Het is mogelijk dat de getuige het antwoord niet zo goed weet, maar wel antwoord geeft, omdat hij zo graag wil helpen. Bij geleide herinnering is het een beetje ‘niet geschoten is altijd mis’, denkt P1. Er komt naar zijn idee niet veel meer uit dan gewoon een goed getuigenverhoor.

Rapporteren

Uit de interviews is gebleken dat de meeste psychologen eigenlijk wel vinden dat er van een advies iets op papier moet komen te staan, maar dat ze daar vaak te weinig tijd voor hebben. In het protocol van het kennisdomein verdachtenverhoor staat dat ze in ieder geval voor zichzelf een verslag maken van wat ze gedaan hebben. Als de teamleiding dat ook wil, dan kunnen ze het krijgen. Of dat ook gebeurt, verschilt per zaak. Wanneer er een analyse wordt gemaakt van de persoon van de verdachte in relatie tot het delict, dan komt dit onderbouwd in een rapport te staan. Hetzelfde geldt voor een analyse met betrekking tot de betrouwbaarheid van een getuigenis. Tips die tijdens het coachen van een verhoor worden gegeven worden vaak niet gedocumenteerd. Advies dat wordt gegeven in de voorbereiding van een verhoor komt soms in het verhoorplan te staan.

Eén van de psychologen vertelde dat ze het lastig vindt om te bepalen wat je aan het papier kan toevertrouwen. Het kan immers zijn eigen leven gaan leiden als het in handen komt van bijvoorbeeld de verdediging. In zo’n geval moet je het advies goed uitwerken, zodat het niet voor meerdere uitleg vatbaar is.

Indekken

Het kan ook wel eens voorkomen dat wat er door collega's op papier wordt gezet heel vaag blijft, of dat alleen op papier wordt gezet wat de politie verteld heeft, is de ervaring van P7. Ze heeft ook het idee dat sommige collega's de neiging hebben zich in te dekken en wellicht om die reden weinig loslaten of op papier zetten. De politie krijgt dan het beeld dat een psycholoog niets toevoegt, merkt ze. Zelf is ze daar geen voorstander van. *"Je zit hier voor dat werk en dan moet je ook gewoon je nek uitsteken"*, aldus P7. Het researcheteam moet ermee aan de slag en dan hebben ze niets aan iemand die vage dingen roept. Ook op slagen om de arm zit niemand te wachten. *"Je moet wel iets kunnen bieden"*, vindt P7, *"anders moet je het werk niet doen"*. Ze is ook van mening dat een psycholoog het gewoon moet aangeven als hij de zaak lastig vindt of het gewoonweg niet weet. P3 vindt het ook een lastige kwestie. Mensen vragen haar altijd meer dan ze eigenlijk wil geven. Het heeft er vaak ook mee te maken dat ze een verkeerd beeld hebben van wat je als psycholoog kan doen. Ze vertelde dat het soms moeilijk is de grens aan te geven van wat je wel en niet kan en wel en niet wil doen als deskundige. Door duidelijk op papier te zetten wat je rol als deskundige is geweest en waar je de adviezen op baseert, dek je jezelf in tegen een verkeerde uitleg door de politie. Nu is het ook wel moeilijk de politie precies te geven wat ze vragen: is het zwart of wit, is het links of rechts? Psychologie is geen exacte wetenschap. Adviezen zijn altijd gebaseerd op kansen of waarschijnlijkheden en niet op zekerheden. Dan zit je er ook wel eens naast. Psycholoog noemt ook een andere wijze van indekken: *"Ik schrijf altijd zo dat ze me er niet op af kunnen rekenen als het heel wat anders blijkt te zijn."* Op die manier dekt hij zich dus in tegen verkeerde inschattingen van zijn kant.

De psychologen zitten hier dus niet helemaal op een lijn. De ene is tegen indekken en vindt dat je als deskundige je nek uit moet steken, terwijl de ander liever een paar slagen om de arm houdt.

Beeld

Zoals net gezegd, heerst er bij de politie nog wel eens een verkeerd beeld van wat een psycholoog kan bieden. *"Ze verwachten dat je je kunstje komt doen en dat het dan allemaal goed komt"*, vertelde P6. Ze vervolgde: *"De politie is nog steeds heftig onder de indruk van mensen die doctorandus zijn. Ze denken ook echt dat we alles weten. Want je hebt immers zoveel jaar gestudeerd"*. Haar collega P5 bevestigde dit. *"Ze denken gewoon: het trukendoosje komt voorbij"*. Ze geeft toe dat geen enkele leek precies weet wat een psycholoog kan en je hebt weer zoveel verschillende psychologen. Het is ook een beetje aan de psychologen zelf om uit te leggen waar de eigen grenzen liggen. P2 vertelde dat de verwachting nog wel eens is dat de psycholoog een paar adviezen geeft en dat dan ineens de zaak rond is. Zo werkt het natuurlijk niet. *"Als het*

niet is wat je [als politie] verwacht had, ben je teleurgesteld, en als je er niets van verwacht, haal je er ook niet het optimale uit”, aldus P2.

Zicht op kwaliteit

De politie vertrouwt vaak blind op het oordeel van de deskundige. Daarom is het van belang dat ze een deskundige in huis halen die de nodige kwaliteiten bezit. De ervaring van de geïnterviewde psychologen is dat de politie niet altijd even kritisch is ten opzichte van wat ze in huis halen. Het is ook maar de vraag of de politie kan inschatten of een psycholoog kwalitatief goed werk aflevert. Veel korpsen hebben een netwerk van deskundigen, waaronder een psycholoog. Waarschijnlijk hebben ze nooit gevraagd wat voor een opleiding, achtergrond en ervaring diegene heeft. De geïnterviewde psychologen menen dat de kwaliteiten van de psycholoog niet zelden beoordeeld worden op basis van de afloop van de zaak. P3 vertelde: *“Ik hoor ook wel dat als een zaak goed loopt, de verdachte bekent, dan zijn ze helemaal blij met de deskundige. Maar daartegenover, als de zaak moeizaam loopt en de verdachte vertelt niets, dan zijn ze weer minder tevreden over de deskundige. Dat legt heel veel druk op je als deskundige, dat ze zo denken.”* Als ze een advies krijgen en het is duidelijk verkeerd, zullen ze dat niet zo snel herkennen, vreest P5. *“En als het dan in hun straatje past vinden ze het mooi”.*

Eigen straatje

Meerdere psychologen kregen het idee dat de politie een deskundige goed vindt als hij een beetje meepraat in hun straatje. P6 vindt het helemaal erg als de politie net zo lang gaat shoppen tot ze een deskundige hebben die in hun straatje meepraat. Het lijkt erop dat het ook gebeurde in de Schiedammer parkmoord: de zaaksofficier had meer oren naar wat deskundige 2 te zeggen had en die kreeg de voorkeur boven deskundige 1. Het is daarom voor een psycholoog ook belangrijk om te weten of er al eens eerder psychologen ingeschakeld zijn in die zaak. Het lastige is, vertelde P2, dat ze bij de politie niet openlijk de discussie met je aangaan. Als ze andere ideeën hebben, zeggen ze dat niet. Tenzij ze al gewend zijn met een psycholoog te werken. *“Het werkt dan meteen op een gelijkwaardiger niveau: zo van dit is ons vak en dat is jouw vak en in het midden komen we elkaar tegen en daar ontstaan discussies”.* De ervaring van P5 is dat ze soms uit tactische overwegingen kiezen voor iemand die van ‘pappen en nathouden’ weet. Die zegt dat ze goed bezig zijn en met ze mee praat. P5 is van mening dat je soms moet kunnen zeggen dat ze hun werk slecht hebben gedaan. Dat willen ze niet horen en dan wordt de deskundige als slecht betiteld. P2 vertelde ook dat er soms sprake is van een spanningsveld wanneer er binnen een team verdeeldheid is over de manier waarop de zaak moet worden aangepakt. Het kan nog wel eens zo zijn dat de deskundige wordt

gebruikt om als breekijzer te fungeren. De teamleider wil dan vooral dat je binnen zijn straatje blijft. Daar moet de deskundige zich dan handig uit weten te redden.

Gewenste kwaliteiten van een psycholoog

Het beeld van wat een psycholoog kan en wanneer iemand de nodige kwaliteiten bezit, is bij de politie niet altijd even realistisch, is de ervaring van de psychologen. Aan de psychologen in dit onderzoek is gevraagd welke kwaliteiten een psycholoog zou moeten hebben om praktijkadvies te kunnen geven. Daaruit kwam het volgende lijstje.

- Kennis van zaken.
- Eigen expertise op een bepaald gebied (specialiseren).
- Literatuur bijhouden.
- Kunnen zeggen 'dit weet ik niet'.
- De politiecultuur kennen en er in passen, zodat je geaccepteerd wordt.
- De taal van de politie spreken: advies vertalen naar hun praktijk, zodat zij het snappen.
- Verstand hebben van de standaardverhoorstrategie.
- Concrete handvatten kunnen bieden.
- Analytisch vermogen.
- Strategisch denken.
- Timing.
- Sensitiviteit (hoe ga je met een team om).
- Goede gespreksvaardigheden, iets kunnen overbrengen aan mensen.
- Juridische kennis hebben.
- Diagnostisch inzicht, zodat je sneller en beter naar gedrag kunt kijken en door bepaald gedrag heen kunt prikken.
- Ervaring.

Kennis uit de psychologie

'Kennis van zaken' is vrij algemeen, daarom werd gevraagd welke kennis uit de psychologie toepasbaar is bij het praktijkadvies. De antwoorden waren vrij eensluidend. Vanuit de klinische psychologie is kennis van psychopathologie belangrijk, zoals kennis van persoonlijkheidsstoornissen. Vanuit de cognitieve psychologie is kennis over leren, waarneming en geheugen onmisbaar, vooral als het gaat om het beoordelen of een verklaring betrouwbaar (=valide) is. De sociale psychologie is belangrijk als het gaat om gesprekstechnieken, groepsprocessen, interactie. Daarnaast moeten begrippen als suggestibiliteit, *confirmation bias* en tunnelvisie bekend zijn.

Hoe het niet moet

Tijdens de interviews kwamen veel voorbeelden naar voren van hoe de geïnterviewden vonden dat het praktijkadvies niet hoort te gaan. Psycholoog P1 vertelde bijvoorbeeld dat sommige collega's een heilig vertrouwen hebben in een trukendoos bij het verdachtenverhoor. Zijn idee is dat trukendozen niets opleveren. Hij vertelde dat je soms een verdachte eerder aan het praten krijgt als je gewoon een goed verhoor doet, dan wanneer je een grote trukendoos hebt en een hoop lef. *'Een verdachte moet je een verhaal ook gunnen. "Zoiets vertel je niet omdat je een gloeiende pest aan jouw verhoorders begint te krijgen"*. P2 stoort zich aan psychologen die allemaal 'mooie stoornissen' roepen, terwijl de stoornis niet interessant is. Hij vindt dat het interessanter is hoe het gedrag is en hoe je daar het meest effectief mee om kunt gaan. Dan heb je veel meer aan kennis over verhoortechnieken dan wat kennis over stoornissen, aldus P2. *"De basis is een goed verhoor, niet allerlei psychologische analyses. Je kunt al een heel klein stukje winst behalen door met behulp van de psychologie nog wat extra's te doen. Niet andersom, met de psychologie als basis zonder op de techniek te investeren."* Die mening heeft ook P5. *"Ze plakken een sticker 'borderline' en dan weet zo'n team nog niet wat het moet doen, hoe je er in een verhoor mee om moet gaan."* Psychologe P4 vreest dat er heel veel psychologen zijn die het hartstikke spannend en leuk vinden om voor de politie te werken en het gewoon maar gaan doen, terwijl ze weinig weten over verhoor en de politiecontext. P5 kan zich hierin vinden. Zij vertelde dat sommige mensen zichzelf expert vinden in alles en die roepen van alles, maar dat klopt dan van geen kant. Het gevaarlijke is dat de politie erin mee gaat. Zij noemde ook het gevaar van commercieel werken. Wanneer iemand commercieel werkt zal diegene misschien minder snel een aanvraag afslaan als iets zijn deskundigheid niet is, aangezien het geld oplevert.

P7 noemde een probleem van andere orde. Haar ervaring is dat psychologen, vooral als ze net beginnen met adviseren bij de politie, nog wel eens heel hulpverlenend en soft zijn. Het gevaar is dan dat wanneer iemand bijvoorbeeld een zielig verhaal ophangt, ze daar helemaal in mee gaan. Ze worden als het ware voor het karretje gespannen. Daar kunnen ze moeilijk doorheen prikken, is de ervaring van P7. Tenslotte is er een soort ongeschreven regel bij de psychologen die geïnterviewd zijn, dat je geen uitspraken doet over of de verdachte naar jouw mening schuldig is of niet. P3 vult dat nog aan met de regel dat je een zaak in het algemeen of een verhoor in het bijzonder niet beoordeelt als je er in een eerder stadium praktijkadvies hebt gegeven. Daarnaast hanteert P3 de regel dat ze geen verdachten verhoort, dat vindt ze de taak van de opsporingsambtenaar. Deze regel werd ook al genoemd door deskundige 2 in de casus van de Schiedammer parkmoord. Hij lijkt dus alom bekend te zijn.

Toch bestaat er in Nederland nog discussie over de vraag of en wanneer psychologen zelf mogen verhoren, vertelden de geïnterviewden mij. De neuzen staan nog niet allemaal dezelfde kant op.

Toekomst

Momenteel staat het werk van de psycholoog als adviseur in de opsporing enorm in de belangstelling. De politie raakt er steeds meer bekend mee en ziet ook steeds meer de toegevoegde waarde. De vraag naar psychologen zal naar verwachting ook nog wel toenemen, denken de psychologen. P3 denkt dat het na verloop van tijd wel zal stabiliseren en er op den duur misschien wel teveel psychologen zijn die praktijkadvies geven. Politie mensen worden zelf ook steeds beter opgeleid.

De geïnterviewden zijn wel een beetje bang voor een 'wildgroei aan zelfverkleerde deskundigen'. Best wel wat psychologen willen bij de politie werken, is hun idee. Maar als ze de politiepraktijk niet kennen, de taal niet spreken, niet weten wat juridisch allemaal wel en niet mag en niet weten hoe een verhoor werkt, dan heb je de politie niets te bieden, vinden ze. P4 benadrukt dat het belangrijk is voor psychologen die in dit vakgebied aan de slag willen een coach te zoeken en goed de theorie te kennen alvorens advies te gaan geven. P7 ziet dat in toenemende mate psychologen in vaste dienst komen bij een politiekorps. Dat vindt ze wel een goede ontwikkeling, want als een korps iemand in dienst neemt kunnen ze bepaalde eisen stellen aan iemands kennis en kunde. P7 vindt wel dat de psycholoog nog een duidelijke plek moet krijgen binnen de opsporing, dat korpsen het werken met psychologen zouden moeten protocolleren.

Overige thema's

Tweedelingen

Direct al in het eerste interview, met respondent P1, werd de opmerking gemaakt dat er bij het praktijkadvies gericht op verdachtenverhoor eigenlijk op twee vlakken iets gebeurt. Aan de ene kant het tactisch-juridische vlak en aan de andere kant het psychologische vlak. Op het tactisch-juridische vlak wordt gekeken naar het strafbare feit en wat er nog aan informatie nodig is om dat feit ten laste te leggen en wanneer je bewijs gaat uitspelen of omsingelen. Op het psychologische vlak wordt gekeken naar de persoon van de verdachte: hoe ga je met die specifieke persoon om, hoe krijg je hem aan het praten. Er zijn deskundigen die houden zich meer met het tactisch-juridische bezig en er zijn deskundigen die zich meer richten op de psychologische kant. Anderen doen weer een beetje van allebei.

P1 ziet zichzelf vooral aan de tactisch-juridische kant, net als P4 en P6. P2, P3 en P7 kunnen het beste in het midden geplaatst worden. P5 valt buiten deze tweedeling, aangezien zij zich niet met verdachtenverhoor bezig houdt.

Respondent P4 maakte een andere tweedeling, namelijk het onderscheid tussen gedragswetenschapper en verhoordeskundige. In haar opinie kijkt een gedragswetenschapper met een klinische bril naar het gedrag van de ondervraagde, naar welke stoornissen er mogelijk spelen. De verhoordeskundige kijkt vooral naar vaardigheden van verhoorders en hoe zij hun vaardigheden inzetten tijdens het verhoor. Daarna wordt gekeken naar het gedrag van zowel de verhoorders als de ondervraagde. Bij de verhoordeskundige vormen gesprekstechnieken de basis.

In deze tweedeling kunnen P1, P4 en P6 het beste gezien worden als verhoordeskundige. P2, P3 en P7 zitten er weer tussenin en P5 valt buiten de tweedeling.

Ander spoor

Twee psychologen vertelden dat het wel eens is voorgekomen dat het researchteam heilig overtuigd was van de schuld van de verdachte, terwijl zij daar als betrokken psycholoog ernstige bedenkingen bij hadden. Het is een hele lastige situatie als het researchteam op een ander spoor zit, vertelde P3, aangezien de psycholoog er geen zeggenschap over heeft. Toch willen de psychologen niet dat een onschuldig persoon allerlei onverdiende ellende over zich heen krijgt. In zo'n geval proberen de psychologen het team ervan te overtuigen ook open te houden dat de verdachte het niet gedaan heeft. Mocht het niet lukken het team te overtuigen, dan kan je als psycholoog actie ondernemen door bijvoorbeeld de Officier van Justitie een brief te sturen of de rechtbank te vragen de zaak te laten beoordelen.

Conclusie

De informatie die uit de interviews met de psychologen kwam, was vrij eensluidend. De geïnterviewde psychologen hebben een sociaal-, klinisch- of cognitief-psychologische achtergrond. Ze adviseren vooral in moordzaken. Daarin helpen ze bij de voorbereiding van een verdachtenverhoor en coachen tijdens het verhoor of beoordelen een verklaring op haar betrouwbaarheid. Allen benadrukken ze het belang van duidelijk afspraken maken met de politie over waar wiens verantwoordelijkheid ligt en wat de rol is van de deskundige.

Waar de verantwoordelijkheid van de psycholoog ophoudt, daarover is op een aantal punten nog geen consensus bij de geïnterviewde psychologen. Het eerste voorbeeld daarvan is het maken van fouten. De ene psycholoog vond dat je in dit werk absoluut geen fouten mag maken. Een ander deed over het maken van fouten luchtig en

lijkt fouten als leermomenten te zien. De meningen over indekken divergeerden ook sterk. Aan de ene kant werd gezegd dat het vaag houden van adviezen niet kan, want je moet de politie iets bieden. Aan de andere kant werd het haast als noodzakelijk gezien, omdat het advies anders zijn eigen leven gaat leiden. Er is ook een tussenweg: door duidelijk op papier te zetten wat je rol als deskundige is geweest en waar je de adviezen op baseert, dek je jezelf als het ware in tegen een verkeerde uitleg door de politie en justitie, zonder dat het vaag hoeft te blijven. Hiermee zijn we aangeland bij een derde punt waarop de psychologen verschillen: dingen op papier zetten. Waar de een er een gewoonte van maakt in ieder geval voor zichzelf een verslag te maken van de werkzaamheden voor de politie, schiet dat er bij de ander vaak bij in.

Het laatste punt waar nog geen consensus over is, is of psychologen zelf mogen verhoren. De meeste zijn het er wel over eens dat een verdachtenverhoor door de politie moet worden gedaan, omdat de verdachte in een bijzondere positie zit. Maar hoe het dan zit met het verhoren van kinderen en gehandicapten en getuigen in het algemeen, daar is men nog niet over uit.

4.2 Rechercheurs

De interviewvragen met de rechercheurs richtten zich op 11 thema's: het soort zaken waarin psychologen worden ingezet; de reden dat de psycholoog werd ingezet; de verwachtingen van de hulp van de psycholoog; welke vragen er aan de psycholoog werden gesteld; het soort advies dat volgde; hoe ze aan de psycholoog zijn gekomen; wat de waarde was van het advies; de rapportage van de psycholoog; de soorten hulp en advies die bekend zijn; de gewenste kwaliteiten van een psycholoog; en de toekomst. Daarnaast hebben de rechercheurs veel verteld over de werkwijze met een psycholoog en drukopbouw. Deze thema's worden hier weggelaten, omdat ze inhoudelijk niet verschillen van wat er hierboven, bij de psychologen, al uitgebreid is behandeld.

Soort zaken

De elf rechercheurs gaven unaniem aan dat het soort zaken waarin de recherche een psycholoog inzet vooral TGO-zaken zijn. Dat zijn over het algemeen zaken rondom een levensdelict, zoals moord. Daarbij kunnen ook zedendelicten zitten. Tijdens de interviews werden verkrachtingszaken en moordzaken besproken. De verdeling is te vinden in tabel 4.1. Het interview met R3, R4 en R5 ging over hetzelfde delict en het interview met R9 en R10 ging over hetzelfde delict. Er werden dus in totaal 3 verkrachtingszaken en 5 moordzaken besproken.

Tabel 4.1 Besproken delict per respondent.

Soort delict	Respondent
Zedendelict (verkrachting)	R1, R3, R4, R5, R6
Levensdelict (moord)	R2, R7, R8, R9, R10, R11

Reden voor inzet psycholoog

De redenen voor het inzetten van een psycholoog waren gevarieerd.

- *Er was bevestiging nodig van vermoedens door een deskundige:* in de eerste verkrachtingszaak had het rechteam een dader op het oog. Ze zochten bij de psychologen bevestiging dat de man qua persoonlijkheid en achtergrond past bij het delict.
- *Er was begeleiding nodig van het getuigenverhoor:* in een van de zaken waren de getuigen erg bang voor de verdachte. De psycholoog gaf advies hoe je met die angstgevoelens om kan gaan en de getuigen toch te laten verklaren.
- *Er was begeleiding nodig bij de voorbereiding van het verdachtenverhoor:* in verschillende zaken heeft de psycholoog geadviseerd over de manier waarop de verdachte het beste benaderd kan worden; welke verhoorstrategie het beste zal werken; voorts heeft de psycholoog geholpen bij het maken van een verhoorplan en geadviseerd welk verhoorkoppel het beste het verhoor kan doen.
- *Er was begeleiding nodig bij de uitvoering van het verdachtenverhoor:* in verschillende zaken heeft de psycholoog tijdens het verhoor geadviseerd over de houding van de verhoorders en de interactie met de verdachte, de timing en formulering van vragen, en de timing van confrontaties en drukopbouw.
- *Er was hulp nodig bij het zoeken naar een verdachte:* in een zaak zijn er psychologen meegegaan naar de plaats delict om te analyseren wat er gebeurd kan zijn en naar welk type dader gezocht moet worden.
- *Er was advies nodig voor de aanhouding:* in een moordzaak heeft de psycholoog adviesgegeven over de manier waarop de verdachte het beste aangehouden kan worden. Het idee daar achter was dat de manier van aanhouden effect heeft op het contact dat je met iemand legt en dat werkt door in het verhoor.
- *Er was een oordeel nodig over de betrouwbaarheid van (getuigen)verklaringen:* in een moordzaak is de verklaring van de belangrijkste getuige beoordeeld op betrouwbaarheid (validiteit), omdat ze wilden weten of het signalement dat die getuige had gegeven bruikbaar was en of de getuige de dader zou kunnen herkennen in een opsporingsconfrontatie ('line-up').

Verwachtingen

R1 had weinig ervaring met het inzetten van psychologen en zijn verwachtingen kwamen in de besproken zaak niet helemaal uit. In de zaak zijn eerst psychologen ingezet om een daderprofiel te maken. Het daderprofiel was minder specifiek dan hij had verwacht, maar het gaf wel 'een aantal tactische dingen om te onderzoeken' en dat was boven verwachting. In een later stadium is een psycholoog ingezet voor de ondersteuning bij het verhoor. Dat viel wat 'magerder' uit dan verwacht. R1 had de rol van de psycholoog wat nadrukkelijker verwacht. Dat kwam met name doordat zijn politiekorps goede ervaringen heeft met een andere psycholoog, die een hele andere benadering heeft.

R3, R4 en R5 hebben ook de ervaring dat de verwachtingen wel eens scheef lopen. Ze geven als voorbeeld dat ze wel eens precies terughoren van de psycholoog wat ze zelf al gezien hadden. Dan heeft de inzet van een psycholoog geen meerwaarde, vinden ze.

De overige respondenten van de recherche gaven aan dat de verwachtingen altijd uitkomen. Dit komt doordat ze steeds dezelfde psycholoog inzetten en daardoor ervaring opdoen, en van tevoren goede afspraken maken.

Soorten advies

Er zijn verschillende soorten advies die een psycholoog kan geven. De verdeling hieronder is gebaseerd op de verdeling die Jackson et al. (1993) hanteerde in hun onderzoek. In tabel 4.2 wordt weergegeven welke soort(en) advies elke respondent zegt te hebben gekregen in de besproken zaak. De eerste vier categorieën overlappen enigszins. De meest voorkomende adviezen zijn persoonlijkheidsonderzoek en verhoorstrategieën. Deze komen vaak samen voor.

Tabel 4.2 Soorten advies per respondent van de recherche.

Respondent \ Soort advies	R1	R2	R3 R4 R5	R6	R7	R8	R9 R10	R11
Daderprofiel	x					x		
Persoonlijkheidsonderzoek	x		x	x	x	x	x	
Verhoorstrategieën	x	x	x	x	x		x	
Suggesties voor verder onderzoek	x							
Beoordeling van de betrouwbaarheid van verklaringen								x

Daderprofiel: een beschrijving van een mogelijke dader. Het kan ook worden gebruikt om te reconstrueren wat er gebeurd is, om het motief wat duidelijker te maken. Het profiel bevat allerlei suggesties voor verder onderzoek die vaak nuttiger zijn dan het profiel zelf.

Persoonlijkheidsonderzoek: de psycholoog analyseert de persoonlijkheid van de getuige of verdachte en geeft aan de hand daarvan een inschatting van hoe deze persoon het beste te benaderen is in een verhoor.

Verhoorstrategieën: de psycholoog geeft advies voor de invulling van het verhoor.

Suggesties voor verder onderzoek: de psycholoog geeft tactische aanwijzingen ten behoeve van de voortgang van het onderzoek.

Beoordeling van de betrouwbaarheid van verklaringen: op basis van aanwijzingen over de waarnemings- en geheugenomstandigheden van een getuige of verdachte wordt een inschatting gemaakt van de betrouwbaarheid van verklaringen.

Via netwerk

Op de vraag: 'Hoe kwam u terecht bij de betrokken psycholoog?' antwoordde 5 van de 11 geïnterviewden dat ze de psycholoog altijd direct benaderen, die behoort tot hun eigen netwerk. Vier van de 11 zijn via collega's aan de psycholoog gekomen, dus via een intern netwerk bij de politie. Slecht 2 geïnterviewden zeiden dat ze de psycholoog via de Landelijke Deskundigheidsmakelaar hadden gekregen. In beide gevallen was dit omdat hun 'vaste' psycholoog geen tijd had.

De waarde van het advies

Aan de rechercheurs is gevraagd of het geboden advies waardevol was. Over het algemeen waren ze erg positief. R1 vertelde: "*Profilering heeft heel duidelijk tactische aanwijzingen gegeven waardoor we in het onderzoek nog een verdiepingsslag hebben kunnen maken. (...) Achteraf vraag ik me af of het [de verhoorondersteuning] nou heel veel meerwaarde heeft gehad in het verhoor. Dat kan ook gewoon komen omdat het verhoor niet lekker liep.*" Respondent R2 vindt het waardevol dat er door de inzet van een psycholoog meer structuur is in de verhoren en begeleiding tijdens de verhoren. Respondent R3 vindt het prettig een psycholoog te kunnen raadplegen als iemand een psychische stoornis heeft. Daarnaast denkt ze dat een psycholoog meer ziet aan het gedrag: ze zien sneller en vaker wat voor iemand een valkuil is. Ook R6 is positief. Hij heeft goede ervaringen en vindt het advies altijd nuttig. R7 vond het heel goed dat de psycholoog dingen goed wist te timen in het verhoor en hij wist de verdachte goed in te schatten. R8 vond het advies ook waardevol. Een analyse van het gedrag van de verdachte ten opzichte van vrouwen heeft zelfs in de rechtszaak meegewogen. R9 zei: "*ik vind het perfect*".

R10 vond de grootste meerwaarde: "het inschatten van diegene die je voor je had en het sturing geven op de momenten dat het noodzakelijk was". Hij vertelde dat hij als verhoorder geneigd is om op zijn ervaring en intuïtie af te gaan. De psycholoog geeft daar een bevestiging in of roept hem juist een halt toe en geeft even aansturing. Daarnaast vindt hij het fijn dat de psycholoog een soort rugdekking kan geven tegenover de teamleiding: als een psycholoog iets zegt als 'dit was het maximaal haalbare, we hebben er alles aan gedaan'. R11 ziet het advies eigenlijk als een soort bevestiging van al bestaande vermoedens, maar dan wetenschappelijk onderbouwd.

Rapport

Uit de interviews blijkt dat de politie lang niet altijd een rapport krijgt van de psycholoog naar aanleiding van het advies. Bij verhoorondersteuning wordt er doorgaans geen rapport gemaakt. Het kan wel voorkomen dat adviezen worden verwerkt in het verhoorplan. In het dossier komt slechts kort te staan dat er een psycholoog bij is geweest, niet wat precies de bijdrage was. Een profiel komt wel op schrift, net als een beoordeling van de betrouwbaarheid van een verklaring.

Bekende soorten hulp en advies

De geïnterviewde rechercheurs konden niet meer soorten hulp of advies noemen dan de soorten waar ze zelf ervaring mee hebben. De meest genoemde soorten hulp en advies waren daderprofilering en verhoorondersteuning. Daarnaast werd nog genoemd: beoordelen van de betrouwbaarheid van een getuigenverklaring, geleide herinnering, advies bij de inzet van tactische middelen. Ook noemde één rechercheur advies bij infiltratie. Hierbij adviseert de psycholoog de politieman of -vrouw die *undercover* gaat bij een criminele groep.

Gewenste kwaliteiten

Ook aan de recherche is gevraagd wat naar hun inzicht gewenste kwaliteiten zijn van psychologen die worden ingezet in opsporingsonderzoek. Daar uit kwam het volgende.

- Kennis op het eigen vakgebied.
- Inzicht in opsporingsonderzoek.
- Weten welke fases er zijn in opsporingsonderzoek en in welke fase je wordt ingezet.
- Weten hoe een verhoor werkt en wat coachingsmomenten zijn.
- Kunnen inschatten wat de politie nodig heeft.
- Politiecultuur kennen en daar rekening mee houden, taal van de politie spreken.
- Met politiemensen kunnen samenwerken.
- Toegankelijk zijn, open in de omgang.
- Scherpe vragen weten te formuleren.

- Stevig in de schoenen staan.
- Inzicht hebben in andere culturen, zoals Midden-Oosten, Marokko en Turkije.

Toekomst

Ten slotte is aan de rechercheurs gevraagd of zij in de toekomst nogmaals een psycholoog zouden inzetten en hoe ze verwachten dat de vraag naar psychologen zich ontwikkeld.

Alle geïnterviewden zullen zeker in de toekomst nog eens psychologen inzetten. R1 merkt daarbij wel op dat hij voor de verhoorondersteuning wat kritischer zal zijn bij wat hij in huis haalt. Hij zal van tevoren wat nadrukkelijker met de psycholoog overleggen wat ze verwachten en vragen of diegene aan die verwachting kan voldoen. *“Met elkaar weet je meer dan alleen”*, meent R8. Ook R10 is er een voorstander van. Hij denkt dat het reëel is om collega's bij de politie vaardiger te maken, want als er goed opgeleide mensen bij die verhoren zitten, hoeft niet overal een psycholoog bij.

De geïnterviewden denken ook allen dat de vraag naar psychologen toe zal nemen. Door het Evaluatieonderzoek in de Schiedammer parkmoord van Posthumus en het daaruit voortvloeiende Programma verbetering opsporing en vervolging, is de focus op de opsporing toegenomen en de rol van de psycholoog daarin wat nadrukkelijker geworden menen R1 en R8. R11 vertelde: *“Ik zie nu een bewustwording dat we de wetenschap nodig hebben”*.

Conclusie

Net als bij de psychologen, was de informatie die uit de interviews met de rechercheurs kwam niet erg uiteenlopend. Ze zetten psychologen in bij TGO-zaken. Daarbij krijgen ze meestal advies over verhoorstrategieën en naar aanleiding van een persoonlijkheids-onderzoek.

Wat wel verschilde, was de mate waarin de verwachtingen over het advies waren uitgekomen en hoe het advies achteraf werd gewaardeerd. Wanneer een rechercheur geen ervaring had met een bepaalde psycholoog of het inzetten van psychologen in het algemeen, of als er van tevoren geen goede afspraken waren gemaakt over de rol van de psycholoog, kon de bijdrage nog wel eens beneden of - een enkele keer - zelfs boven verwachting zijn. In de gevallen waarin het advies niet tot het door de politie beoogde resultaat leidde en dus beneden verwachting was, werd de bijdrage van de psycholoog minder waardevol gevonden.

4.3 Eindconclusie

In deze conclusie worden de resultaten uit de interviews met de psychologen naast de resultaten uit de interviews met de rechercheurs gelegd.

De basale dingen, zoals het soort zaken waarin een psycholoog wordt ingezet en het soort vragen dat dan werd gesteld, kwamen overeen. Ze waren het er ook over eens dat er van tevoren goede afspraken gemaakt moeten worden en dat de psycholoog verantwoordelijk is voor het advies en de politie voor de uitvoering daarvan.

Waar het wel eens scheef loopt is dat de politie graag hele concrete, absolute antwoorden wil, terwijl de psycholoog die niet kan of wil geven. Enerzijds kunnen ze het niet, omdat de psychologie nou eenmaal geen exacte wetenschap is: het is niet altijd zwart of wit, maar ook wel eens grijs. Anderzijds lijken er psychologen te zijn die bewust vaag blijven om zich in te dekken.

De psychologen gaven in de interviews aan dat de politie vaak een verkeerd beeld heeft van wat een psycholoog kan, dat ze te hoge verwachtingen hebben. Daarentegen, leken de geïnterviewde rechercheurs, op een enkeling na, geen verkeerd beeld te hebben van wat een psycholoog kan. Zij hadden wel reeds ervaring met het inzetten van psychologen, waardoor ze wat realistischer verwachtingen hadden.

Zoals gezegd, menen de geïnterviewde psychologen dat de kwaliteiten van een psycholoog wel eens worden beoordeeld op basis van de afloop van een zaak. Ze zouden daar wel eens gelijk in kunnen hebben. Meerdere rechercheurs gaven toe dat ze positief zijn over een deskundige als er goede resultaten worden behaald, bijvoorbeeld wanneer een verdachte bekent, maar gaan twijfelen aan de deskundige als het verhoor op niets uitloopt.

De geïnterviewde rechercheurs stellen niet erg veel eisen aan de kwaliteiten van een psycholoog die wordt ingezet in de opsporing. Waar het op neerkomt, is dat ze het belangrijk vinden dat de psycholoog naast kennis op zijn eigen vakgebied, ook kennis heeft van de politiecontext. Dat wil zeggen dat de psycholoog enige juridische kennis heeft, weet hoe een opsporingsonderzoek in elkaar zit, hoe een verhoor werkt, hoe de politiecultuur is en hoe je daar mee om moet gaan, en dat de psycholoog de taal van de politie spreekt. Tot zover zijn de psychologen het er mee eens. Wat de rechercheurs wel noemen en de psychologen niet, is dat de psycholoog stevig in zijn schoenen moet staan en het liefst inzicht heeft in andere culturen. Bij de politie hebben ze veel te maken met getuigen en verdachten uit een andere cultuur. Er is daardoor vraag naar deskundigen die kunnen adviseren over hoe je met die mensen om kan gaan in bijvoorbeeld een verhoor.

De psychologen verwachten nog wat meer van psychologen die bij de politie praktijkadvies geven. Naast dat ze vakkennis hebben, moeten ze die ook bijhouden door middel van het lezen van de vakliteratuur. Ze moeten hun eigen grenzen kennen en het

kunnen aangeven als iets buiten hun deskundigheid valt. De psychologen noemen een paar cognitieve capaciteiten die ze belangrijk vinden: analytisch vermogen, strategisch denken en timing. Wat ook veel genoemd werd, is het kunnen bieden van concrete handvatten. Ten slotte vinden ze gespreksvaardigheden belangrijk.

Zowel de psychologen als de onderzoekers verwachten dat de vraag naar psychologen in de toekomst zal toenemen. Het gevaar dat de psychologen zien, en dat door de onderzoekers niet genoemd wordt, is de wildgroei aan zelfverklaarde deskundigen.

5 Discussie

De geïnterviewde psychologen hebben een sociaal-, klinisch- of cognitief-psychologische achtergrond. Dat is niet verwonderlijk aangezien de kennis die ten grondslag ligt aan praktijkadvies, uit deze drie vakgebieden komt. De kennis die ze hebben over de politiecontext waarin ze werken als deskundige, hebben ze opgedaan binnen de politieorganisatie, waar ze momenteel nog werkzaam zijn.

Ze worden, zoals verwacht, vooral ingezet in ernstige verkrachtingszaken en moordzaken. Dat zijn toch de zaken waarbij het rechteam te maken heeft met wat gecompliceerdere getuigen en verdachten en waarbij het verhoor veel gewicht in de schaal legt. De psychologen worden voornamelijk bij de zaak betrokken om het rechteam te begeleiden bij de voorbereiding of uitvoering van een getuigen- of verdachtenverhoor. Daarnaast kunnen ze worden ingezet om de betrouwbaarheid van een verklaring te beoordelen, reeds bestaande vermoedens te bevestigen, en - een enkele keer, mits de zaak daarvoor geschikt is - te helpen zoeken naar een verdachte aan de hand van een daderprofiel.

Wanneer een psycholoog bij een verdachtenverhoor wordt ingezet, wordt eerst informatie verzameld over de zaak en de persoon van de verdachte. Als het team het wil, helpt de psycholoog bij het opstellen van een verhoorplan. Tijdens het verhoor coacht de psycholoog via een chatsysteem. Daarbij worden aanwijzingen gegeven over de formulering en timing van vragen en de timing van het opbouwen van druk bij de verdachte. Bij de beoordeling van de verklaring van een getuige wordt aan de hand van een proces-verbaal van de politie gekeken naar de waarnemingsomstandigheden van de getuige en factoren die van invloed kunnen zijn op de validiteit van de herinnering van de getuige.

De verwachtingen die de geïnterviewde rechteamers hebben over de bijdrage van een psycholoog komen vaak uit in de gevallen waarin: ze al ervaring hebben met het inzetten van een bepaalde psycholoog, en er van tevoren goede afspraken zijn gemaakt. In die gevallen wordt de inzet ook positief gewaardeerd. Wanneer een rechteamer geen ervaring heeft met een bepaalde psycholoog of het inzetten van psychologen in het algemeen, of als er geen goede afspraken zijn gemaakt, kan de bijdrage nog wel eens beneden of zelfs boven verwachting zijn. In de gevallen waarin het advies beneden verwachting was, werd de bijdrage van de psycholoog begrijpelijkerwijs minder waardevol gevonden.

Het viel op dat alle psychologen en rechteamers vonden dat psychologen die praktijkadvies geven - naast kennis op hun eigen vakgebied - ook veel over de politiecontext moeten weten en de taal van de politie moet spreken.

Volgens verwachting gaan alle geïnterviewden er van uit dat de vraag naar psychologen in de toekomst zal toenemen. Een aantal psychologen gaf tijdens het interview aan dat het te hopen is dat de politie zich kritisch opstelt ten opzichte van wat ze in huis halen en bij voorkeur psychologen inzet die geaccrediteerd zijn door de LDM. Die mening wordt door mij gedeeld.

De informatie die kwam uit de interviews met de psychologen en rechercheurs was vrij eensluidend. De psychologen verschilden echter van mening over het maken van fouten, indekken, rapporteren en het verhoren door psychologen. Mijns inziens is het de verantwoordelijkheid van de psycholoog om op een deugdelijke manier te werk te gaan bij het geven van advies. De politie kan de kwaliteit niet controleren en neemt wat een psycholoog zegt vaak blindelings aan. Daarmee moet de psycholoog rekening houden. De psycholoog moet er dus alles aan doen om te voorkomen dat hij een fout maakt, bijvoorbeeld door een meer ervaren collega om raad te vragen. Het is ook de taak van de psycholoog zich ervan te verzekeren dat het advies op de juiste manier wordt geïnterpreteerd en toegepast door de politie, zodat het niet zijn eigen leven gaat leiden. Door duidelijk op papier te zetten wat je rol als deskundige is geweest en waar je de adviezen op baseert, dek je jezelf als het ware in tegen een verkeerde uitleg door de politie en justitie, zonder dat het vaag hoeft te blijven.

Bij aanvang van het literatuuronderzoek voor deze scriptie leefde bij de onderzoeker de veronderstelling dat er vastomlijnde methoden zijn voor de verschillende soorten praktijkadvies en dat de door de geïnterviewde psychologen gehanteerde methoden hieraan te toetsen zijn. Die methoden zijn echter niet gevonden. Er zijn wel methoden van verdachtenverhoor en getuigenverhoor die de politie toepast en die de psycholoog gebruikt als basis voor de verhoorondersteuning en -voorbereiding. De theoretische onderbouwing van de standaardverhoormethode is echter zwak te noemen (Nierop, 2005) en de effectiviteit van geleide herinnering en het cognitief interview zijn matig. Naast deze methoden put de psycholoog vooral uit wetenschappelijk onderzoek en de kennis uit verschillende disciplines binnen de psychologie.

Deze scriptie geeft een beeld van de rol van psychologen in opsporingsonderzoek. Het is echter de vraag hoe compleet dit beeld is. Er kleven een aantal beperkingen aan dit onderzoek. Ten eerste is het aantal geïnterviewden per onderzoeksgroep klein. Behalve het *aantal* geïnterviewden, is er ook een beperking van het *soort* geïnterviewden. Een belangrijke beperking in dit onderzoek is namelijk dat het alleen mogelijk was psychologen te interviewen die stonden ingeschreven bij de LDM en dus zijn geaccrediteerd. Bovendien zijn ze alle zeven werkzaam bij de politie: één bij een korps en de anderen bij de Politieacademie. Naast deze zeven, is er nog een aantal geaccrediteerde psychologen erg actief met praktijkadvies, zoals de psychologen bij de DNRI. Helaas is het niet gelukt hen te spreken. Hun bijdrage zou vermoedelijk erg

waardevol zijn geweest. Zoals de psychologen al aangaven, zijn er ook collega's die het praktijkadvies – in hun ogen - verkeerd aanpakken. Het zou interessant geweest zijn om de achtergrond en werkwijze van die psychologen te vergelijken met de psychologen die nu zijn geïnterviewd. Een andere beperking is dat er alleen rechercheurs zijn geïnterviewd die deel uitmaken van TGO's en in dat kader ervaring hebben met het inzetten van psychologen. Wellicht hebben de rechercheurs in de politiedistricten die minder of geen ervaring hebben met het inzetten van psychologen een heel ander beeld van wat de bijdrage van een psycholoog kan zijn. Vermoedelijk hebben ze te hoge verwachtingen van de soorten advies die het meest bekend zijn - daderprofilering en verhoorondersteuning – en zijn ze niet op de hoogte van het bestaan van de andere soorten advies.

Wanneer in toekomstig onderzoek de genoemde groepen betrokken worden, zal een completer beeld ontstaan van de achtergrond en werkwijze van psychologen in opsporingsonderzoek en het beeld van de politie over de bijdrage van psychologen.

Samenvatting

Tot nu toe is nog niet geïnventariseerd wat in Nederland de rol is van psychologen in opsporingsonderzoek bij de politie. Het is waardevol hiervan een goed beeld te hebben, zodat degenen die er beroepshalve mee te maken krijgen, weten waar zij aan toe zijn en de mogelijkheden van psychologen zoveel mogelijk worden benut.

Deze scriptie tracht een beeld te geven van: de achtergrond van psychologen die worden ingezet in opsporingsonderzoek; welke vragen zij krijgen voorgelegd; wat hun werkwijze is; wat de waarde is van hun bijdrage; welke kwaliteiten gewenst zijn; en hoe de toekomst van de psycholoog in opsporingsonderzoek er uit ziet.

Het onderzoek dat ten grondslag ligt aan deze scriptie maakt gebruik van een kwalitatieve onderzoeksmethode. Er zijn open interviews afgenomen aan de hand van een topiclijst. Voor de interviews zijn in de eerste plaats rechercheurs benaderd die vanuit hun professie ervaring hebben met opsporingsonderzoeken waarin een psycholoog heeft geadviseerd. Ten tweede zijn psychologen benaderd die zelf ervaring hebben met het geven van praktijkadvies bij de politie. Daarnaast is literatuur verzameld over kennisgebieden en wetenschappelijk onderzoek uit de psychologie en rechtspsychologie die worden gebruikt bij praktijkadviezen.

Voor wat betreft de geïnterviewde psychologen geldt dat zij een sociaal-, klinisch- of cognitief-psychologische achtergrond hebben. De kennis die ze hebben over de politiecontext waarin ze werken als deskundige, hebben ze opgedaan binnen de politieorganisatie. De psychologen blijken vooral te worden ingezet in ernstige verkrachtingszaken en moordzaken. Ze worden voornamelijk bij een zaak betrokken om het rechercheteam te begeleiden bij de voorbereiding of uitvoering van een getuigen- of verdachtenverhoor en het beoordelen van de betrouwbaarheid van een verklaring. Bij het begeleiden van de voorbereiding en uitvoering van een getuigen- of verdachtenverhoor combineren de psychologen kennis van verhoortechnieken met kennis uit de psychologie en passen dit toe in aanwijzingen voor de verhoorders. Bij de beoordeling van de verklaring van een getuige wordt aan de hand van een proces-verbaal van de politie gekeken naar de waarnemingsomstandigheden van de getuige en factoren die van invloed kunnen zijn op de validiteit van de herinnering van de getuige.

Uit de interviews met de rechercheurs kwam naar voren dat de verwachtingen die de rechercheurs hebben over de bijdrage van de psycholoog vaak uitkomen in de gevallen waarin: ze al ervaring hebben met het inzetten van een bepaalde psycholoog, en er van tevoren goede afspraken zijn gemaakt. In die gevallen wordt de inzet ook positief gewaardeerd.

Het blijkt dat alle geïnterviewde psychologen en rechercheurs vinden dat psychologen die praktijkadvies geven - naast kennis op hun eigen vakgebied - ook veel

over de politiecontext moeten weten en de taal van de politie moet spreken. Verder waren de geïnterviewden het erover eens dat de vraag naar psychologen in de toekomst vermoedelijk zal toenemen.

De psychologen en rechercheurs gaven dus vrij eensluidende informatie tijdens de interviews. De psychologen verschilden echter onderling van mening over het maken van fouten, over indekken, rapporteren en het verhoren door psychologen. Waarin de rechercheurs onderling verschilden, was de mate waarin de verwachtingen over het advies waren uitgekomen en hoe het advies achteraf werd gewaardeerd.

Bij het vergelijken van de resultaten uit de interviews met de psychologen en de resultaten uit de interviews met de rechercheurs, komen ook enkele discrepanties naar boven. De psychologen hebben het idee dat de politie vaak een verkeerd beeld heeft van wat een psycholoog kan. Daarentegen, leken de geïnterviewde rechercheurs, op een enkeling na, geen verkeerd beeld te hebben van wat een psycholoog kan. Daarnaast blijkt dat de rechercheurs minder eisen stellen aan de kwaliteiten van een psycholoog die wordt ingezet in de opsporing dan dat de geïnterviewde psychologen doen.

Waar het wel eens kan gaan wringen in het contact tussen de politie en de psycholoog, is dat de politie graag hele concrete, absolute antwoorden wil, terwijl de psycholoog dat niet kan of wil geven.

Ten slotte viel op dat de psychologen bang zijn voor een wildgroei aan zelfverkleerde deskundigen in de toekomst, terwijl de rechercheurs dat niet noemen. De politie zal zich kritisch moeten opstellen ten opzichte van wat ze in huis halen en bij voorkeur psychologen inzetten uit een pool van geaccrediteerde deskundigen.

Summary

As yet there was no clear picture of what the psychologists role is in criminal investigation in the Netherlands. For everyone who will have anything to do with psychologists that advise in criminal investigation, it is valuable to know what to expect and what is possible.

By means of open-ended interviews with detectives who have experience with consulting a psychologist for a criminal investigation and psychologists who have experience with aiding the police, I tried to make the picture somewhat clearer.

In the interviews it turned out that the psychologists were mostly consulted in severe rape cases and murdercases. They were included to advise the detectives during the preparations for the suspect's or witness' interrogation and to guide them through the interrogation itself. To do so, they combined their knowledge of interrogation techniques in psychology and used it in their instructions. Furthermore, they were asked to assess a witness' statement to judge it on its validity.

The interviews showed that the detectives' expectations about the psychologist's advice were met if they had previous experience with the specific psychologist and they agreed upon each others roles and responsibilities beforehand. In those cases the psychologist's work was highly valued.

The psychologists and detectives agreed that the psychologists that advise in criminal investigation should have knowledge about the police context they work in, apart from their own expertise. Furthermore they agreed that the demand for psychologists in criminal investigation will increase in the future.

It turns out, however, that on a number of subjects the psychologists disagree. They disagreed about whether it is acceptable in this line of work to make mistakes, or to cover oneself, whether one should report afterwards, and whether it should be allowed that psychologists interrogate witnesses and/or suspects themselves.

The detectives turned out to diverge in the degree to which their expectations were met and how the advice was valued afterwards.

There can be friction in the contact between the police and a psychologist because the police looks for very definite answers to their problems and a psychologist cannot or will not provide them

To conclude, it turned out that the psychologists fear that there will be a proliferation of psychologists that unjustly call themselves experts. The police should adopt a critical attitude towards psychologists they intend to consult and preferably engage someone from a pool of acknowledged experts.

Literatuur

- Allison, L. (ed.) (2005). *The Forensic Psychologist's Casebook. Psychological profiling and criminal investigation*. Devon: Willan Publishing.
- Amelsvoort, A. van, Rispen, I. & Grolman, H. (2006). *Handleiding verhoor*. 's-Gravenhage: Elsevier Overheid.
- Asch, S.E. (1955). Opinions and social pressure. *Scientific American*, 193, 31-35.
- Baarda, D.B., Goede, M.P.M. de & Teunissen, J. (2005). *Basisboek kwalitatief onderzoek. Handleiding voor het opzetten en uitvoeren van kwalitatief onderzoek*. Groningen/Houten: Stenfert Kroese.
- Blaauw, E., Ferenschild, K., Koppen, P.J. van & L.P. Sheridan (2002). Gedragkundige daderprofilering. In Koppen, P.J. van, Hessing, D.J., Merckelbach, H.L.G.J. & Crombag, H.F.M. (red.), *Het Recht van Binnen: Psychologie van het Recht* (pp. 217-236). Deventer: Kluwer.
- Bullens, R. (2006). De wereld op zijn kop. *Nederlands Juristenblad*, 25, 1356-1357.
- Corstens, G.J.M. (2002). *Het Nederlands strafprocesrecht*. Deventer: Kluwer.
- Geiselman, R.E., Fisher, R.P., McKinnon, D.P. & Holland, H.L. (1986). Enhancement of eyewitness memory with the cognitive interview. *American Journal of Psychology*, 99, 385-401.
- Gudjonsson, G. H. (1984). A new scale of interrogative suggestibility. *Personality and Differences*, 5, 303-314.
- Gudjonsson, G.H., & Clark, N. K. (1986). Suggestibility in police interrogation; a social psychological model. *Social Behaviour*, 1, 83-104.
- Gudjonsson, G.H. (1992). *The psychology of interrogations, confessions and testimony*. Chichester: Wiley.

- Horselenberg, R., Merckelbach, H., & Josephs, S. (2003). Individual differences and false confessions: a conceptual replication of Kassin and Kiechel (1996). *Psychology, Crime & Law*, 9, 1-8.
- Inbau, F.E., J.E. Reid & Buckley, J.P. (1986). *Criminal interrogation and confessions*. Baltimore, MD: Williams & Wilkins.
- Jackson, J.L. Koppen, P.J. van & Herbrink, J.C.M. (1993). *Does the service meet the needs? An evaluation of consumer satisfaction with specific profile analysis and investigative advice as offered by the scientific Research Advisory Unit of the National Criminal Intelligence Division (CRI) – The Netherlands*. NSCR rapport 93-05.
- Jackson, J.L. & Bekerian D.A. (eds.) (1997). *Offender Profiling: Theory, Research and Practice*. New York: Wiley.
- Jong, M. de. Wagenaar, W.A., Wolters, G. & Verstijnen, I.M. (2005). Familiar face recognition as a function of distance and illumination: a practical tool for use in the courtroom. *Psychology, Crime & Law*, 11, 87-97.
- Kassin, S.M. (1997). The psychology of confession evidence. *American Psychologist*, 52, 221-233.
- Kassin, S.M. & Kiechel, K.L. (1996). The social psychology of false confessions: Compliance, internalization, and confabulation. *Psychological Science*, 7, 125-128.
- Koenraadt, F. (1994). Klinische observatie en psychologische rapportage pro justitia. In Koenraadt, F. & Steenstra, S.J. (red.), *Forensische psychologie: Rapportage en behandeling in het straf(proces)recht* (pp. 71-95). Arnhem: Gouda Quint.
- Koppen, P.J. van (in druk). Psychologen voor Justitie: Over gedragswetenschappelijke hulp aan de politie of de rechter. *De Psycholoog*.
- Loftus, E.F. (1997). Creating false memories. *ScientificAmerican*, 277, 50-55.

- Marle, H.J.C. van (1999). Het strafrechtelijk gedragskundig onderzoek. In Raes B.C.M & Bakker F.A.M. (red.), *De psychiatrie in het Nederlandse recht* (pp 75-94). Deventer: Gouda Quint.
- Milgram, S. (1963). Behavioral study of obedience. *Journal of Abnormal and Social Psychology*, 67, 371-378.
- Milne, R. & Bull, R. (2002). Back to basics: A componential analysis of the original cognitive interview mnemonics with three age groups. *Applied Cognitive Psychology*, 16, 743-753.
- Molen, H.T. van der, Kluytmans, F. & Kramer, M. (1995). *Gespreksvoering. Vaardigheden en modellen*. Groningen: Wolters-Noordhoff.
- Nierop, N.M. (2005). Het verdachtenverhoor in Nederland, wat wordt verhoorders geleerd? *Nederlands Juristenblad*, 17. Op 2-9-2006 ontleend aan: http://staging.njb.nl/NJB/mem/links/art30517_lang.pdf
- Nierop, N.M. & Mooij, A.J.M. (2000). *Verdachtenverhoor in bijzondere zaken: de relatie tussen opleiding en praktijk*. Zoetermeer: Korps landelijke politiediensten, divisie recherche.
- Openbaar Ministerie, Politie, NFI (2005). Programma versterking opsporing en vervolging. Op 8-1-2006 ontleend aan http://www.justitie.nl/Images/schiedammer%20moord_tcm74-95871.pdf
- Posthumus, F. (2005). *Evaluatieonderzoek in de Schiedammer Parkmoord*. Op 8-1-2006 ontleend aan <http://www.om.nl/pg/documents/rapport.pdf>
- Rassin, E. (2005). *Tussen sofa en toga. Een inleiding in de rechtspsychologie*. Den Haag: Boom Juridische uitgevers.
- Ruiter, C. de (2004). Forensisch gedragsonderzoek in strafzaken. *Justitiële verkenningen* 1, 50-61.
- Ruiter, C. de & Hildebrand, M. (2002). Over toerekeningsvatbaarheid. In Koppen, P.J. van, Hessing, D.J., Merkelbach, H.L.G.J. & Crombag, H.F.M. (red.), *Het Recht van Binnen: Psychologie van het Recht* (687-698). Deventer: Kluwer.

- Thiecke, M., Sijbling, R. & Jackson, J. (1996). De opbrengst van het getuigenverhoor: De relatie tussen verhoor en verklaring. *De Psycholoog*, 31, 472-477.
- Vrij, A. (2002). Het verhoren van verdachten. In Koppen, P.J. van, Hessing, D.J., Merckelbach, H.L.G.J. & Crombag, H.F.M. (red.), *Het Recht van Binnen: Psychologie van het Recht* (699-726). Deventer: Kluwer.
- Wagenaar, W.A., & Schrier, J.H. van der (1996). Face recognition as a function of distance and illumination: a practical tool for use in the courtroom. *Psychology, Crime & Law*, 2, 321-332.
- Wessel, I., & Wolters, G. (2002). Het geheugen. In Koppen, P.J. van, Hessing, D.J., Merckelbach, H.L.G.J. & Crombag, H.F.M. (red.), *Het Recht van Binnen: Psychologie van het Recht* (375-395). Deventer: Kluwer.
- Zee, S. van der, Uljee, C.A & Eshof, P. van den (2000). Specifieke profielanalyse. In Moerland, H. & Rovers, B. (red.), *Criminaliteitsanalyse in Nederland*. 's-Gravenhage: Elsevier bedrijfsinformatie BV, pp. 75-89.
- Zuuren, F.J. van (1990). Kwalitatief onderzoek. In Strien, P.J. & Rappard, J.F.H. van (red), *Grondvragen van de psychologie. Een handboek grondvragen en theorie*. Assen/Maastricht: Van Gorcum.

Bijlagen

1. Topiclijst Psycholoog

- Naam:
Deskundigheid:
Werkzaam bij:
- Hoe deskundigheid verworven?
  - Opleidingsachtergrond & ervaringen
- Bij welk soort zaken is uw hulp ingeroepen?
- Welke vraag/probleem werd u voorgelegd?
- Hoe gaat u vervolgens te werk?
  - Stappen
  - Aandachtsgebieden
  - Methode
  - Welke kennis uit de psychologie kan worden toegepast?
- Wat is het eindproduct?
  - Concreet advies/hulp
  - Rapport geschreven?
- Aan welke kwaliteitseisen moet een psycholoog, in de rol van extern deskundige bij een opsporingsonderzoek, voldoen?
- Wat is uw verwachting omtrent de vraag naar psychologen in de toekomst?

2. Topiclijst Rechercheur

Algemeen

- Bij welk soort zaken (delicten) wordt advies van een psycholoog ingeroepen?
- Waarom is de psycholoog in deze zaak benaderd?
- Wat waren de verwachtingen bij het benaderen van de psycholoog en welke hulp of welk advies hoopte u te krijgen?
- Welke vraag is er gesteld aan de psycholoog.
- Welk soort advies heeft u gekregen?
  - Daderprofiel
  - Persoonlijkheidsonderzoek
  - Verhoortechnieken
  - Suggesties voor het onderzoek
  - Beoordeling van de betrouwbaarheid van verklaringen
- Hoe kwam u terecht bij de betrokken deskundige(n)?

Evaluatie van de hulp of het advies

- Voldeed het aan de verwachtingen?
- Was de geboden hulp/advies nuttig?
  - Gaf de psycholoog praktische tips of suggesties voor onderzoeksrichtingen?
  - Wat is er gedaan met de geboden hulp of het advies?
    - Zijn er stappen gezet die anders niet gezet zouden zijn?
    - Zijn er resultaten behaald die toegeschreven kunnen worden aan het gegeven advies?
- Heeft de psycholoog schriftelijk gerapporteerd / het advies op papier gezet?

Toekomst

- Zou u in de toekomst nogmaals soortgelijke hulp invoeren?
- Er zijn verschillende soorten advies/hulp die een psycholoog kan geven.
- Welke kent u?
- Zet ze in volgorde van belangrijkheid.
- Aan welke kwaliteitseisen moet een psycholoog, in de rol van extern deskundige bij een opsporingsonderzoek, voldoen?
- Wat is uw verwachting van de vraag naar psychologen?

